

Nikolaj Vasiljevič Gogolj

Revizor

Komedija u pet činova

*S ruskog preveo
Ivo Pasarić*

*Prijevod redigirao
Zvonimir Bulaja*

eLektire.skole.hr

Sadržaj

Karakter i kostimi	4
Prvi čin	5
Drugi čin	15
Treći čin	25
Četvrti čin	36
Peti čin	53
Rječnik	64

LICA

Anton Antonovič Skvoznik-Dmuhanovski, načelnik.

Ana Andrejevna, njegova žena.

Marja Antonovna, njegova kći.

Luka Lukič Hlopov, školski nadzornik.

Njegova žena.

Amos Fjodorovič Ljapkin-Tjapkin, sudac.

Artemij Filipovič Zemljanika, upravitelj bolnice.

Ivan Kuzmič Špekin, poštar.

Petar Ivanovič Dobčinski,
Petar Ivanovič Bobčinski, } mjesni vlastelini.

Ivan Aleksandrovič Hlestakov, činovnik iz Petrograda.

Osip, njegov sluga.

Hristijan Ivanovič Gibner, okružni liječnik.

Fjodor Andrejevič Ljuljukov,
Ivan Lazarevič Rastakovski,
Stepan Ivanovič Korobkin, } umirovljeni činovnici
ugledna lica u gradu.

Stepan Iljič Uhovertov, policijski pristav.

Svistunov,
Pugovicin,
Deršimorda, } stražari.

Abdulin, trgovac.

Fevronja Petrovna Pošljopkina, bravarica.

Podčasnikovica.

Miška, načelnikov sluga.

Konobar.

Gosti, gošće, trgovci, građani, molioci.

Karakteristi i kostimi

Primjedbe gospodi glumcima.

Načelnik, u državnoj službi ostario i u neku ruku vrlo pametan čovjek. Premda prima mito, vlada se vrlo čedno, prilično je ozbiljan, a ima i svoje nazore; ne govori ni glasno, ni tiho, ni mnogo, ni malo. Svaka mu riječ ima svoje značenje. Crte su mu lica grube i opore, kao kod svakoga koji je počeo s teškom službom najnižih činova. Prijelaz od straha k veselju, od puzavosti k nadutosti je prilično brz, kao što to već biva kod ljudi s grubo razvijenim duševnim sklonostima. Obično nosi munduru s oznakom čina i čizme s mamuzama. Kosa mu je kratka i prosijeda.

Ana Andrejevna, njegova žena, provincijalna namiguša, ne baš prestara, odgojena pola među romanima i albumima, a pola opet u smočnici i djevojačkoj sobi. Vrlo je znatiželjna, a od zgrade do zgrade progovara slavično. Katkada gospodari nad mužem, a to samo zato što je ovaj ne zna ušutkati. Njezina se vlast svodi samo na sitnice, a izražava se u predbacivanju i ismijavanju. Mijenja za vrijeme radnje četiri puta svoju toaletu.

Hlestakov, mlad čovjek, ima mu dvadeset i tri godine, slabunjav, suhonjav, malo priglup i kako kažu: s jednim kotačem previše u glavi. Jedan od ljudi koje po kancelarijama zovu tikvanima. Zbori i tvori bez ikakvog smisla. Govor svoj prekida a riječi mu ispadaju potpuno neočekivano. Čim je srdačniji i prostodušniji, tim više postizava. Odišlo mu je modernoga kroja.

Osip, sluga, kao što su već sluge u godinama. Govori ozbiljno, pogled mu redovito pada, mudrac koji voli da mjesto gospodara sam sebi očitava bukvice. Glas mu zvuči gotovo uvijek podjednako, a u razgovoru s gospodarom poprima surov, otresit i gotovo grub izražaj. Pametniji je od svoga gospodara, i zato se svačemu prije dosjeti; ne voli mnogo govoriti, već lukavo šuti. Ima na sebi sivi ili plavi otrcani frak.

Bobčinski i Dobčinski, oba niska, kratka i vrlo znatiželjna; neobično slične jedan na drugoga: jedan je i drugi trbušast, a govore brzo i neobično si mnogo kretnjama i rukama pomažu. Dobčinski je nešto veći, ozbiljniji od Bobčinskoga, a Bobčinski otvoreniji i življi od Dobčinskoga.

Ljapkin-Tjapkin, sudac, čovjek, koji je pročitao pet ili šest knjiga, i zato je malo slobodoumniji. Vrlo rado govori u prenesenom smislu i zato svaku svoju riječ naglašuje. Glumac koji ga predstavlja treba kroz cijelo vrijeme zadržati na licu značajnu crtu. Govori u basu i pri tom dosta oteže, hripi i škripi kao stara ura, koja najprije zazubi, a zatim izbija.

Zemljanika, upravitelj bolnice, vrlo ugojen, neokretan i nespretan čovjek, ali kraj svega toga lukavac i prevejanac. Vrlo uslužan i prerevan.

Poštar, do naivnosti otvoren čovjek.

Ostale uloge nije potrebno naročito isticati; njihovi su nam originalni gotovo uvijek pred očima.

Gospoda glumci treba da naročito obrate pažnju na posljednji prizor. Zadnja riječ treba munjevitom brzinom potresti sve prisutne – u isti mah. Cijela se grupa mora u tren oka naći u drugom položaju. Krik zaprepašćenja kod žena treba odjeknuti jednoglasno, kao iz jednog grla. Ako se te primjedbe ne uzmu u obzir, cijeli se efekat može pokvariti.

Prvi čin

Soba u načelnikovoj kući.

Prvi prizor

Načelnik, upravitelj bolnice, školski nadzornik, sudac, policijski pristav, liječnik i dva stražara.

Načelnik. Ja sam vas pozvao, gospodo, da vam saopćim neugodnu vijest: dolazi nam revizor.

Amos Fjodorovič. Kakav revizor?

Artemij Filipovič. Kakav revizor?

Načelnik. Revizor iz Petrograda, inkognito. A k tome još s tajnim naređenjem.

Amos Fjodorovič. Eto ti na!

Artemij Filipovič. Kao da nemamo drugih briga!

Luka Lukič. Bože moj! A k tome još i s tajnim naređenjem!

Načelnik. A ja kao da sam to slutio: cijele sam prošle noći sanjao velika dva parcova. Takovih ja, duše mi, nisam nikada vidio: crni, neobično veliki! Došli odnekle, ponjušili – i otišli. Evo, pročitat ću vam pismo, koje sam primio od Andreja Ivanoviča Čmihova, koga vi, Artemije Filipoviču, dobro poznate. Evo što mi on piše: »Dragi prijatelju, kume i dobrotvore« (*mumlja nešto u po glasa, prebirući brzo očima preko lista*) – da te izvijestim.« A, evo: »Hitam, među ostalim, da te izvijestim, da je prispio činovnik s naređenjem da pregleda svu guberniju a naročito naš okrug (*značajno podigne prst u vis*). Ja sam to doznao od najpouzdanijih ljudi, premda se on predstavlja za privatno lice. A budući da znam da i ti, kao i svaki drugi, imaš po koji grijehak na duši, jer si čovjek razuman i ne voliš da puštaš iz ruku što ti samo dopadne...« (*zastaje*) no ovdje smo sami domaći... – »to ti savjetujem da budeš oprezan: jer on može banuti svaki čas, ako već samo nije došao i ne živi gdje god inkognito... Jučer...« No, ovo dalje su sasvim porodične stvari: »stigla nam je sestra Ana Kirilovna s mužem; Ivan se Kirilovič vrlo udebljao i uvijek svira u gusle....« i tako dalje i tako dalje. Eto na čemu smo!

Amos Fjodorovič. Da, stvar je neobična, da, malo neobična. Tu nešto ne sluti na dobro.

Luka Lukič. A čemu sve to, Antone Antonoviču? Zašto nam šalju revizora?

Načelnik (*uzdahne*). Zašto! Takva nam je sudbina! Do sada su, Bogu hvala, odlazili u druge gradove, a sad je došao red na nas.

Amos Fjodorovič. Ja držim, Antone Antonoviču, da je tu neki dublji i više politički razlog. A to znači: Rusija.... da... hoće da se zarati, i ministarstvo je, eto, izaslalo činovnika da izvidi nema li gdje kakva izdaja.

Načelnik. Ipak ste malo pretjerali! E baš ste pametan čovjek! U okružnom gradiću, pa izdaja! Pa zar je on blizu granice! Ta odavle da – tri godine klipšeš, nećeš doći do druge države.

Amos Fjodorovič. Ne, ja ću vam kazati. Ali nije u tome stvar... nije u tome... Vlasti imaju tajne svoje planove: ne smeta što je daleko, treba ipak pripaziti.

Načelnik. Treba li pripaziti ili ne treba, svejedno je, a ja vas opet upozoravam. Pazite! Ja sam u svome djelokrugu već štošta naredio, a to isto savjetujem i vama. Naročito pak vama, Artemije Filipoviču! Bez sumnje da će taj činovnik na prolazu svome prije svega pregledati zavode kojima vi upravljate — i zato naredite da sve bude u redu: bolničke kape da budu čiste,... a bolesnici da ne budu zamazani kao kovači, kao što je to tamo već običaj.

Artemij Filipovič. No, za to je lako. Bolničke kape mogu im se i očistiti.

Načelnik. Da. Također da se nad svakim krevetom ispiše latinskim ili već drugim kojim jezikom... to je već vaša stvar, Hristijane Ivanoviču... svaka bolest: kada se tko razbolio, kojega dana i datuma... Nije u redu da vam bolesnici puše tako jak duhan da čovjek uvijek mora kihnuti kad uđe unutra. Uostalom, bilo bi bolje da ih je manje; odmah će se reći da je tome kriva rđava uprava ili neznanje liječnikovo.

Artemij Filipovič. O, što se tiče liječenja, mi smo s Hristijanom Ivanovičem već odavno na čistu: čim prirodnije, tim bolje, — skupih ljekarija uopće ne upotrebljavamo. Uzmimo običnog čovjeka: ako umre, umro je; ako ozdravi, on je ozdravio. Uostalom i Hristijanu Ivanoviču bilo je teško sporazumijevati se s njima — a on ne zna ruski ni jedne riječi.

Hristijan Ivanovič (*daje od sebe glas, koji nije ni i ni e*).

Načelnik. I vama bi, Amose Fjodoroviču, savjetovao da malo pripazite na sudnicu. Tamo u predsoblju, gdje redovito dolaze stranke, stražari hrane domaće guske s guščićima, te se neprestano pletu među nogama. Hvale je vrijedno da se svijet bavi domaćim gospodarstvom, pa zašto da se i stražar ne bavi; no samo, znate, na onakovom mjestu ipak je nezgodno... Ja sam vam već davno to htio napomenuti, ali sam sve nekako zaboravljao.

Amos Fjodorovič. A ja mogu danas zapovjediti da ih sve pokolju. Ako želite, dođite na ručak.

Načelnik. Osim toga, ružno je što je sama sudnica prepuna koječega, i nad ormarom s aktima obješen lovački bič. Ja znam da ste vi strastveni lovac, ali bi ipak bilo bolje da ga za kratko vrijeme sklonite nekuda, a kad prođe revizor, možete ga opet, što se mene tiče, tamo objesiti. A vaš prisjednik... on je naravno valjan čovjek, no od njega tako zaudara kao da je čas prije izašao iz rakijašnice — to također nije u redu. Ja sam vam već davno to htio reći, ali me je uvijek nešto, ne sjećam se više što, od toga odvrćalo. Ta ima i za to sredstva, ako je istina što on veli, da mu je taj zadah od prirode: posavjetujte mu da jede luk ili češnjak ili štogod drugo. U tome slučaju može i Hristijan Ivanovič pomoći raznim ljekarijama.

Hristijan Ivanovič (*ispušta isti zvuk kao i prije*).

Amos Fjodorovič. Ne, to je nemoguće izliječiti: on priča da je još u djetinjstvu pao iz ručku dadilje, pa da od onog vremena podjednako malo zaudara po rakiji.

Načelnik. Da, ja sam vam to samo primijetio. A što se tiče nutarnjeg reda i onoga što Andrej Ivanovič naziva grješkom, tu ne mogu ništa reći. Pa i čudno bi bilo: nema toga čovjeka koji ne bi imao za sobom po koji to grijehak. To je već tako sam dragi Bog uredio, a volterijanci uzalud viču protiv toga.

Amos Fjodorovič. Što vi, Antone Antonoviču, zapravo smatrate grijehom? Grijeh i grijeh je razlika. Ja svima otvoreno govorim da uzimam mito, no kakvo mito? — Lovsku pašćad. To je sasvim nešto drugo.

Načelnik. Bila to paščad ili što drugo, opet je mito.

Amos Fjodorovič. Ne, ne, Antone Antonoviču! Nego kad netko primi kožuh vrijedan pet stotina rubalja, a za suprugu veo...

Načelnik. Pa što je s time, ako uzimate samo lovsku paščad? Vi zato u Boga ne vjerujete; vi ne odlazite u crkvu; a ja barem tvrdo vjerujem i svake nedjelje idem u crkvu. A vi... O, ja vas poznam: vi kad stanete govoriti o stvaranju svijeta, čovjeku se kosa diže.

Amos Fjodorovič. No do toga sam došao sam svojom pameću.

Načelnik. Ponekad je gore kad čovjek ima mnogo pameti, nego kad je sasvim nema. Uostalom, ja sam tek onako spomenuo okružni sud; a pravo da kažem, teško da će ikada tko zaviriti u nj: to je tako zavidno mjesto da ga sam Bog čuva. A vi bi se, Luka Lukiču, kao školski nadzornik, trebali pobrinuti malo oko učitelja. Oni su doduše ljudi učeni i odgojeni u raznim kolegijima,¹ ali su ipak čudnovati u svojim postupcima, koji se naravno ne dađu odvojiti od učenoga zvanja. Jedan od njih, na primjer, onaj sa ugojenim licem... ne sjećam se kako se zove, nikako ne može stupiti na katedru, a da pri tome ne iskrivi lice evo ovako (*pravi grimasu*), a zatim počinje ispod ovratnika trljati bradu. Naravno, ako se on ovako krevelji pred učenikom, to još nije ništa, a možda je potrebno, ja u to ne ulazim; ali promislite, ako on to isto učini posjetniku – može biti vrlo rđavo: gospodin revizor ili tko drugi može to primijeniti na sebe. Iz toga se može, – đavo bi ga znao, svašta izleći.

Luka Lukič. A šta zapravo da uradim s njime? Već sam mu nekoliko puta govorio. Eto baš neki dan, kad je predvoditelj naš ušao u razred, on je tako iskrivio lice da takova šta još nisam vidio. On je to učinio u najboljoj namjeri, a ja sam dobio ukor: zašto se omladini uljevaju slobodoumne misli.

Načelnik. I o učitelju povijesti moram vam napomenuti. On je učena glava – to je jasno, i skupio je more znanja, samo što on sve to tumači tako oduševljeno da zaboravlja na sebe. Ja sam ga jedared slušao: dok je govorio o Asircima i Babiloncima – još se moglo podnijeti, no kad je došao do Aleksandra Makedonskoga, ne mogu vam opisati što je bilo s njime. Ja sam, duše mi moje, pomislio da je negdje požar buknuo! Skočio je s katedre i što je igda mogao počeo je stolicom udarati o pod! Nema sumnje da je Aleksandar Makedonski bio junak, ali čemu razbijati stolice! Od toga samo država štetuje.

Luka Lukič. Da, on je prevatren! Ja sam mu to već nekoliko puta primijetio... A on mi govori: »Učinite što vas je volja, ali ja neću žaliti života za nauku.«

Načelnik. Da, takav je već zakon sudbine: pametan čovjek – ili je pijanica ili se tako krevelji, da te Bog čuvaj.

Luka Lukič. Oslobodio vas Bog učiteljske službe, sa svih te strana plaše! Svatko ti se u nju miješa, svatko hoće pokazati da je pametan čovjek.

Načelnik. Sve to ne bi bilo ništa, – da nema tog prokletog inkognita! Tek najednom proviri: »A, tu ste, golubovi moji! A koji je od vas sudac?« – Ljapkin-Tjapkin!« »Ovamo Ljapkina-Tjapkina!« A tko je upravitelj bolnice? – »Zemljanika.« – »Ovamo i toga Zemljaniku!« Eto, to je muka.

¹ Pod kolegijima smatra on srednje ili više škole.

Drugi prizor

Pređašnji i poštar.

Poštar. Kažite mi, gospodo, šta je, kakav to činovnik dolazi?

Načelnik. A zar vi niste čuli?

Poštar. Načuo sam nešto od Petra Ivanoviča Bobčinskoga. On je ovaj čas bio kod mene na pošti.

Načelnik. No, pa što mislite o tome?

Poštar. Što mislim? – Ratovat ćemo s Turcima.

Amos Fjodorovič. Eto i ja navlas tako mislim.

Načelnik. Da, pogodili ste kao s prstom u pekmez!

Poštar. Upravo s Turcima. To sve Francuz zamućuje.

Načelnik. Kakav rat s Turcima! Nama će biti kojekako, a ne Turcima. To je živa božja istina: ja to imam crno na bijelom.

Poštar. Ako je tome tako, onda neće biti rata s Turcima.

Načelnik. No, a što vi velite na to, Ivane Kuzmiču?

Poštar. Šta ja velim? Bolje, šta vi velite, Antone Antonoviču?

Načelnik. Ja? Strah me nije – nego onako malo. Trgovci i građani mi zadaju brige. Govore da sam im svima zasolio, a ja, duše mi moje, ako sam od koga išta uzeo, vjerujte mi da sam to činio bez ikakve zadnje misli. Ja dapače držim (*uzimlje ga pod ruku i vodi na stranu*), za stalno držim da me je netko morao obijediti. I zaista, što će nama revizor? Slušajte, Ivane Kuzmiču, ne bi li vi radi općeg našeg dobra svako pismo koje vam dođe poštom ili se treba otpraviti poštom, onako malo, znate, raspečatili i pročitali, nema li u njem kakovih tužbi ili drugoga kakvog dopisivanja. Pa ako nema ništa, može ga se opet zapečatiti; uostalom, može se pismo predati i onako raspečaćeno.

Poštar. Znam ja to, znam... Nemojte me u tome podučavati, ta ja to ionako radim, ali ne iz nekog opreza, već više iz radoznalosti, – duša mi je doznati što ima novoga u svijetu. Velim vam da je to veoma zanimljivo štivo! Ima pisama koje čitaš s pravom nasladom – tako se opisuju razni događaji... a kako je poučno... ljepše nego u »Moskovskim Vjedomostima!«

Načelnik. No pa jeste li štogod pročitali o kakovom činovniku iz Petrograda?

Poštar. Ne, o petrogradskom nema ništa, a o kostromskim i saratovskim činovnicima ima toga mnogo. Ipak je šteta što vi ne čitate ta pisma. Ima u njima prekrasnih mjesta. Tako nedavno piše jedan poručnik svome prijatelju, i opisuje mu bal vrlo pikantnim... vrlo, vrlo lijepo: »Život moj, družo,« veli on, »prolazi kao u malom raju: gospođica imade mnogo, glazba svira, barjak se naš vije...« – s mnogo, mnogo čuvstva opisao. Ja sam ga navlaš spremio za se. Hoćete li da vam ga pročitam?

Načelnik. Nije nam sada do toga. Dakle, Ivane Kuzmiču, budite dobri, pa ako slučajno naidete na kakvu pritužbu i objedu, zadržite je bez ikakvog predomišljanja.

Poštar. Vrlo rado.

Amos Fjodorovič. Pazite da vam se zato štogod ne dogodi.

Poštar. Ali, Bože dragi!

Načelnik. Ništa, ništa. Drugačije bi stvar stajala kad bi vi to objesili na veliko zvono, ali ovdje ostaje sve među nama.

Amos Fjodorovič. Da, nezgodna je to stvar! A ja sam, pravo da vam kažem, bio upravo pošao k vama, Antone Antonoviču, da vas obradujem malom kujicom. Ona je rođena sestra prepeličara koga vi poznajete. Vi ste vjerojatno čuli, da Čeptovič vodi parnicu sa Varkovinskim, i sad ja uživam: lovim zečeve i na jednom i na drugom lovištu.

Načelnik. Dušo draga, nije meni sada do vaših zečeva: meni je neprestano u glavi onaj prokleti inkognito! Svaki čas mogu da se otvore vrata – i onda...

Treći prizor

Pređašnji, Bobčinski i Dobčinski (upadaju u sobu zapuhani).

Bobčinski. Izvanredni slučaj!

Dobčinski. Neočekivana vijest!

Svi. Šta je, šta je?

Dobčinski. Nenadani slučaj: dođemo u gostionicu...

Bobčinski (*ga prekida*). Dođemo mi s Petrom Ivanovičem u gostionicu...

Dobčinski (*prekida ga*). Ali, dozvolite, Petre Ivanoviču,-da ja to ispričam.

Bobčinski. Ali ne, dozvolite meni... molim vas, molim vas... ta vi ionako to nećete znati dobro ispričati.

Dobčinski. A vi ćete se smesti i nećete se svega sjetiti.

Bobčinski. Sjetit ću se, Boga mi, sjetit ću se. Ne smetajte mi dok ne ispričam, ne smetajte! Lijepo vas molim, gospodo, recite Petru Ivanoviču da mi ne smeta.

Načelnik. Ta kažite već jednom, ako Boga znate, šta se dogodilo? Već mi se srce skame- nilo. Sjednite, gospodo! Uzmite stolice! Petre Ivanoviču, evo vam stolica (*svi sjedaju oko njih*). No, dakle, šta je?

Bobčinski. Molim, molim; ja ću ispričati sve po redu. Čim sam imao sreću izaći od vas poslije onoga, kako ste se izvoljeli uzrujati zbog dobivenog pisma, da – ja sam potrčao... ta ne prekidajte me, Petre Ivanoviču! Ja već znam sve, sve, sve znam. Eto tako sam ja, kako izvolite vidjeti, skočio Korobkinu. Kako Korobkina nisam našao kod kuće, navratio sam se Rastakovskomu, a ne našavši ni Rastakovskoga, svratio sam Ivanu Kuzmiču, da mu saopćim novost što ste je dobili, a na putu sretnem Petra Ivanoviča.

Dobčinski (*prekida*). Kraj dućana gdje prodaju kolače.

Bobčinski. Kraj dućana gdje prodaju kolače. Da, sretnem Petra Ivanoviča i upitam ga: jeste li čuli novost što ju je Anton Antonovič doznao iz pouzdanog pisma? A Petar Ivanovič je već doznao za nju od ključarice vaše Avdotje, koju su, ne znam po što, poslali Filipu Antonoviču Počečujevu.

Dobčinski (*ga prekida*). Po burence za francusku rakiju.

Bobčinski (*uklanja mu ruke*). Po burence za francusku rakiju. I tako smo mi s Petrom Ivanovičem došli Počečujevu... Ali, Petre Ivanoviču... ta ne prekidajte, molim vas!... Pošli smo Počečujevu, no na putu prozbori Petar Ivanovič: »Da svratimo«, veli on, »u gostio-

nicu. Meni nešto u želucu... od jutros nisam ništa jeo, pa mi sve nešto zavija u želucu...« Da, u želucu Petra Ivanoviča... »A u gostionicu su«, veli on, »ovaj čas donijeli svježe sarmovine, pa ćemo malo da založimo.« Tek smo stupili u gostionicu, a pred nama mladac...

Dobčinski (*ga prekida*). Prijatne vanjštine, u građanskom odijelu...

Bobčinski. Prijatne vanjštine, u građanskom odijelu, hoda tako po sobi, a lice mu odaje takvo razumijevanje... fizionomija... ponašanje i ovdje (*kruži prstom oko čela*) mnogo, mnogo svačega. Ja kao da sam slutio nešto te sam kazao Petru Ivanoviču: »Tu mora da se nešto krije.« Da. A moj ti Petar Ivanovič već maknu prstom i dozva gostioničara, znate, gostioničara Vlase — žena mu je prije tri nedjelje rodila, a ima tako živahnog sinčića, koji će, kao i otac mu, biti gostioničar. Pozva vam Petar Ivanovič Vlase i zapita ga tihano: »Tko je,« veli on, »taj mladić?« a Vlas mu odgovara: »To je,« reče on... Ne prekidajte me Petre Ivanoviču, lijepo vas molim, ne pletite se, ta vi to ionako ne možete ispričati, duše mi moje: ta vama se zapliče jezik, a imate, koliko mi je poznato i jedan krnj zub, te samo psićete... »To je«, govori on, »mladi činovnik koji putuje iz Petrograda, zove se«, veli, »Ivan Aleksandrovič Hlestakov, a putuje u saratovsku guberniju«, i veli, »vrlo se čudnovato vlada: drugu već nedjelju živi kod mene, iz gostionice ne izlazi, uzima sve na račun i neće ni kopjejke da plati.« Kako mi je to rekao, meni kao da je nešto sinulo: »E!« rekoh ja Petru Ivanoviču.

Dobčinski. O ne, Petre Ivanoviču, »E!« to sam kazao ja.

Bobčinski. Najprije ste kazali vi, a zatim sam kazao ja. »E!« kazali smo mi s Petrom Ivanovičem. »A zašto on tu sjedi, kad mu valja putovati u saratovsku guberniju?« Da. To će vam biti onaj činovnik.

Načelnik. Tko, kakav činovnik?

Bobčinski. Pa činovnik o kome ste izvoljeli dobiti vijest, — revizor.

Načelnik (*u strahu*). Ajte! Budi Bog s vama. To nije on.

Dobčinski. On je! Niti plaća, niti putuje dalje. A tko bi mogao biti ako nije on? A putne mu isprave glase za Saratov.

Bobčinski. On, on, duše mi moje, on je. Sve posmatra, svuda zavirkuje. Kad je opazio, da ja i Petar Ivanovič jedemo soma, — a jeli smo ga ponajviše radi želuca Petra Ivanoviča... da, da, on nam je i u tanjure zavirio. A mene vam je na to obuzeo strah.

Načelnik. Bože, smiluj se nama grješnicima. A gdje on tamo stanuje?

Dobčinski. U sobi broj pet, pod stepenicama.

Bobčinski. U istoj sobi gdje su se prošle godine pobili oficiri koji su tuda prolazili.

Načelnik. A je li on davno ovdje?

Dobčinski. Bit će tome već dva tjedna! Došao je na dan sv. Vasilija Egipatskog.²

Načelnik. Dva tjedna! (*za sebe*). Pomozite mi svi sveci i svetice božje! Za ovo je vrijeme izbijena podčasnikova žena! Arestanti nisu dobivali hrane! Na ulicama se pijančuje, svuda nečistoća! Sramota! Bruka! (*hvata se za glavu*).

² 28. februara slavi crkva spomen sv. Vasilija Egipatskog. Kod Rusa se, kao i kod nas, na mnogim mjestima sačuvao običaj da mjesto dana u mjesecu označuju vrijeme naznakom praznika ili imenom kakvog sveca.

Artemij Filipovič. A ne bi li se, Antone Antonoviču, uparadili i pošli u gostionicu?

Amos Fjodorovič. Ne, ne! Najprije treba ići poglavica, svećenstvo i trgovci; tako stoji i u knjizi Ivana Masona³...

Načelnik. Ne, ne; prepustite vi to meni. Ja sam u životu imao mnogo teških trenutaka, dolazili, odlazili, a ja sam i pohvale dobivao. Pa možda će i sad Bog pomoći. (*Obraća se Bobčinskomu*). Velite da je mlad?

Bobčinski. Mladić od neko dvadeset i tri ili četiri godine.

Načelnik. Tim bolje, mladića je lakše prozrijeti. Sa starim je đavlom mnogo teže; kod mladića pak, što je na srcu to i na jeziku. Vi, gospodo, budite pripravnici svaki za sebe, a ja ću se uputiti tamo sam ili evo sa Petrom Ivanovičem, neslužbeno, kao da sam pošao u šetnju, da prigledam nisu li putnici izvrženi kakvim neprijatnostima. Ej, Svistunove!

Svistunov. Izvolite.

Načelnik. Otiđi po policijskog pristava; ili ne, tebe trebam. Reci tamo kome drugome neka mi smjesta pozovu ovamo policijskog pristava, i odmah se vrati. (*Stražar spotičući se odlazi*).

Artemij Filipovič. Idemo, idemo, Amose Fjodoroviču. Može nam se zaista nesreća dogoditi.

Amos Fjodorovič. A čega se vi imate bojati? Dadete bolesnicima čiste kapice – pa gotov posao.

Artemij Filipovič. Kakve kapice! Bolesnicima bi morali davati ječmenu juhu, a kod mene po svim hodnicima tako zaudara kupusom, da te Bog čuvaj.

Amos Fjodorovič. A ja sam u tom pogledu sasvim miran. Recite mi, tko će zaviriti u okružni sud? A ako baš i zaviri u kakavgod spis, neće se obradovati. Ja već eto petnaest godina sjedim na sudačkoj stolici, pa kad zavirim u urudžbeni zapisnik – a! samo mahnem rukom! Sam Salomon ne bi razabrao gdje je tu pravda, a gdje krivda. (*Sudac, upravitelj bolnice, školski nadzornik i poštar odlaze i na vratima se sukobljuju sa stražarom koji se vraća*).

Četvrti prizor

Načelnik, Bobčinski, Dobčinski i stražar.

Načelnik. No, jesu li kola pred kućom?

Stražar. Jesu.

Načelnik. Potrči na ulicu... ili ne, stani! Ajde, donesi mi... A gdje su drugi? Zar si ti sam? Ta ja sam naredio da i Prohorov bude ovdje. Gdje je Prohorov?

Stražar. Prohorov je u stražarnici, ali on nije za posao.

Načelnik. Kako to?

³ Poznato djelo masonske literature pod naslovom: »O spoznaji samoga sebe« od I. Masona.

Stražar. Tako: jutros su ga dovezli do smrti pijanog. Izlili smo mu na glavu dva kabla vode, a on još nikako ne može da se otriježni.

Načelnik (*hvata se za glavu*). Bože moj, Bože moj! Skoči brzo na ulicu, ili ne – skoči prije u sobu, čuj, i donesi mi otale sablju i novu kapu. No, Petre Ivanoviču, idemo!

Bobčinski. I ja, i ja... dozvolite, da i ja pođem, Antone Antonoviču!

Načelnik. Ne, ne, Petre Ivanoviču, ne može. Nije zgodno, pa i u kola ne možemo svi stati.

Bobčinski. Ništa, ništa zato, ja ću tako malo potrčati za kolima. Ja bih samo htio malo zaviriti kroz ključanicu, da pogledam na vrata, kako se vlada...

Načelnik (*uzimlje sablju, stražaru*). Potrči odmah i skupi stražare, a svaki od njih neka uzme... Uh, kako mi se sablja izgubila! Prokleti trgovčić Abdulin – on vidi da načelnik nosi staru sablju, pa opet ne šalje nove! O, pokvarenog li svijeta! A tamo već, zlikovci jedni, sigurno slažu potajno tužbe protiv mene. Neka svaki pograbi u ruke ulicu..., ne ulicu, do đavola – metlu, i neka pometu svu ulicu, koja vodi prema gostionici, čisto neka je pometu... Razumiješ! Pazi dobro: ti, ti, znam ja tebe: ti se tamo bratimiš s ljudima, a krađeš im srebrne kašike i trpaš u čizme – pazi, ja imam oštro uho!... Šta si uradio s trgovcem Černjajevim – a? On ti je dao dva aršina sukna, za munduru, a ti si mu oteo cijeli komad. Čuvaj se. Ne uzimaj više nego što ti po činu spada. Odlazi!

Peti prizor

Pređašnji i policijski pristav.

Načelnik. Je li, Stjepane Iljiču, recite, ako Boga znate, kud ste vi to nestali! Što to ima značiti?

Policijski pristav. Ja sam bio ovdje za vratima.

Načelnik. No, dakle, čujte, Stjepane Iljiču! Došao je činovnik iz Petrograda. Što ste tamo naredili?

Pol. pristav. Pa ono što ste mi poručili. Nadstražara Pugovicina poslao sam sa stražarima da očiste pločnik.

Načelnik. A gdje je Deržimorda?

Pol. pristav. Deržimorda je pošao s vatrogascima.

Načelnik. A Prohorov je pijan, je li?

Pol. pristav. Da, pijan.

Načelnik. Kako ste to mogli dopustiti?

Pol. pristav. Bog bi ga znao. Jučer se u predgrađu pobili neki ljudi, – on je pošao tuda da učini red, a vratio se pijan.

Načelnik. Čujte me, što ćete uraditi: kvartalni stražar Pugovicin... on je visoka rasta, neka stane na most, da bude ljepša slika. Odmah da se razvali stari plot kod postolara i podigne ograda od slame, neka izgleda kao da se nešto namjerava graditi. Ono, čim više takvih razvalina, tim se više ističe djelatnost gradonačelnika. Ah, Bože moj! Ja sam i zaboravio da je uz taj plot istovareno preko četrdeset kola raznoga smeća. E, kakav je to

očajan grad: nisi uspio ni postaviti kakav spomenik ili podići kakav plot, već ti oni tuda, đavo bi ga znao otkuda, navuku svakog gada! A ako činovnik uspita namještenike jesu li zadovoljni – da mu odgovore: »Posve smo zadovoljni, vaše blagorođe«, a koji će biti nezadovoljan, tome ću ja kasnije priskrbiti takvo nezadovoljstvo... (*Uzdiše*) O, oh, ho, ho! Grješna li mene, grješna po sto puta! (*Mjesto šešira uzima kutiju*). Samo mi daj, Bože, da se toga što prije riješim, pa ću zapaliti takvu svijeću kakve još nitko nije palio: na svakoga ću trgovca, na svu tu stoku, udariti namet po tri puda voska. O, Bože moj, Bože moj! Ajdemo, Petre Ivanoviču! (*Mjesto šešira uzima na glavu papirnatu kutiju*).

Policijski pristav. Antone Antonoviču, ta to je kutija, a ne šešir!

Načelnik (*baca kutiju*). Pa neka je kutija! Do đavola s njome! A ako zapita: zašto nije kraj bolnice podignuta crkva, za koju je još prije pet godina doznačena potrebna suma novaca, nemojte zaboraviti kazati da smo je počeli graditi, ali je izgorjela. Ja sam o tome i izvješće podnio. A ovako se može desiti da se netko zaboravi i da bubne da se s gradnjom uopće nije ni počinjalo. Deržimordi valja reći da se previše ne razmeće svojim pesnicama; on voli da u ime reda svima – i pravome i krivome – iskre vrcaju iz očiju. Ajdemo, Petre Ivanoviču. (*Odlazi pa se opet vraća*). I vojnike ne puštajte na ulicu samo tako. Ta šugava čeljad vam navlači munduru na samu košulju, a odozdo nema ništa. (*Svi odlaze*).

Šesti prizor

Ana Andrejevna i Marja Antonovna upadaju na pozornicu.

Ana Andrejevna. Pa gdje su, gdje su oni? Ah, Bože moj!... (*Otvora vrata*). Mužiću! Antone! (*govori brzo*). Ti si kriva; sve je to radi tebe. – Sve prevrćeš po stvarima i govoriš: »Trebam mi ukosnica, treba mi maramica«. (*Potrči k prozoru i viče*). Antone, kuda, kuda? Je li došao? Revizor? Ima li brkove? A kakve brkove?

Glas načelnikov. Poslije, poslije, ženice!

Ana Andrejevna. Poslije? Gle ti njega, poslije! Ja ne želim poslije... Jedno mi samo kaži: je li pukovnik?⁴ A? (*Razočarano*). Ode! Ja ću to već zapamtiti! A ova mi sve: »Majčice, pričekajte, dok pričvrstim otraga maramicu; evo me ovaj čas«. A evo sad imaš! Eto ništa nismo doznale! A svemu je kriva ta tvoja koketerija. Čula da je poštar ovdje i stala se ogledavati u ogledalu, to s jedne, to s druge strane. Zabila si u glavu da on plazi za tobom, a on ti se prosto smije, kad se odvrneš od njega.

Marja Antonovna. Pa šta da radimo, mamice? Svejedno, za dva sata ćemo i onako znati.

Ana Andrejevna. Za dva sata: najljepša ti hvala! Baš si me obradovala svojim odgovorom! A kako se nisi sjetila reći – za mjesec dana ćemo još pitanje saznati! (*Naginje se kroz prozor*). Ej, Avdotja! A? Je li, Avdotja, jesi li čula da je netko došao?... Nisi čula? Baš si prava glupača! Maše rukama? Neka maše, a opet si ga mogla pitati? Naravno da to nisi mogla doznati kad ti je puna glava ludorija, kad misliš samo na ženike. A? Prebrzo su

⁴ U carskoj Rusiji državni činovnici imali su činove poput vojnih (otud i naziv činovnik), koji su im određivali mjesto u hijerarhiji.

otišli! Ta mogla si potrčati za kolima! Požuri, požuri odmah! Slušaj, poteci brzo i raspitaj se kud su pošli, i podrobno saznaj tko je taj došljak, kako izgleda, – čuješ li? Proviri kroz ključanicu i razgledaj kakve su mu oči: crne ili kakve druge i odmah se vrati, razumiješ li? Brže, brže, brže, brže! (*Viče sve dotle dok se zastor ne spusti i dok sasvim ne zakloni obje dame, koje stoje kod prozora*).

Drugi čin

Sobica u gostionici. Krevet, stol, kovčeg, prazna boca, čizme, četka za odijelo i još koješta.

Prvi prizor

Osip (*leži na gospodarevom krevetu*). Neka ide sve do đavola, tako sam gladan i u želucu mi tako odzvanja, kao da cijeli puk trubača tamo trubi. Eto, ne možemo, nikako ne možemo stići kući! Pa što čovjek da počne! Već je drugi mjesec kako smo pošli iz Petrograda! Profučkao mladić uz put sav novac, a sad sjedi, podvukao rep i ne brine se više. A lako smo, sasvim lako mogli imati za put; ali ne, on se mora u svakom gradu pokazati! (*Oponaša ga*). »Ej, Osipe, idi i nađi najljepšu sobu i naruči najbolji objed; rđavog objeda ne podnosim, meni treba što bolji objed«. Ne bih rekao, kad bi to zbilja bio netko, ali on je obični registratorčić. Upoznao se s putnicima i zaigrao s njima u karte – i eto tako je ostao bez ijedne pare! Eh, dosadio mi je takav život! Na selu je kudikamo bolje: tamo dođuše nema toliko društvenosti, ali je zato manje briga, tamo si uzmeš babu, i cijeli dan lješkarish uz peć i jedeš kolača. No, ako ćemo baš po pravici, u Petrogradu se ipak najljepše živi. Da je samo novaca, život bi bio fin i političan; tu keatri, tu ti i psi igraju i sve što ti duša želi. Svijet se razgovara fino i delikatno, i u tome se ustupa samo plemstvu; pođeš na Ščukin⁵ – a trgovci ti dovikuju: »Poštovani gospodine!«, a kad se čamcem prevoziš, možeš sjesti kraj činovnika; ako si zaželio društva, svratiš u dućančić: tamo ti kavalerista priča o logorima i tumači što koja zvijezda na nebu znači, i to tako da sve vidiš kao na dlanu. Katkada svrati tuda stara oficiruša; kojiput zaviri onamo sobarica, takva... he, he, he! (*Smije se i tresse glavom*). Sam otmjeni i fini svijet, do đavola. Grube riječi ne možeš uopće čuti: svatko ti govori *vi*. Kad ti dosadi ići pješke – uzmeš izvoščika i voziš se kao gospodin, a ako mu nećeš platiti – molim: svaka kuća ima prolaz, i ti samo klisneš, da te ni đavo ne pronađe. Jedno samo ne valja: koji put se preždereš, a ponekad malo da ne crkneš od gladi, kao na primjer evo sada. A svemu je on kriv. Što da radim s njime? Otac mu pošalje novaca, i on da bi ih malo čuvao – ne daj Bože!... On ih odmah razbacuje: voza se na izvoščiku, svaki mu dan otiđi u kejatr po kartu, a za tjedan dana, gledaš samo – novi frak prodaje staretinaru. Katkada smota sve do zadnje košulje, tako da na njem ne ostaje ništa osim kaputića i kabanice, duše mi moje! A sukno samo, kako je krasno, aglicko! Stopedeset ga rubalja stoji samo jedan frak, a staretinaru ga daje za dvadeset; a o hlačama da ni ne govorim – te daje gotovo zabadava. A zašto? Zato, što se ne bavi svojim poslom: mjesto da pođe u ured, on vam se šeta po prešpektu,⁶ ili igra karte. Eh, da to zna stari gospodar! On ne bi gledao na to jesi li činovnik, već bi ti pridigao košuljicu i tako bi te izmlatio da bi se četiri dana morao češati. Kad si već u službi, a ti služi. Eno upravo je gostioničar rekao: »Ne dam vam jesti dok ne platite što ste dosad pojeli«; no

⁵ Ščukin dvor – znameniti tržni trijemovi u Petrogradu.

⁶ Nevski prospekt – najljepša ulica u Petrogradu.

ako ne platimo? (*Uzdiše*). Ah, Bože ti moj, da mi je barem malo kakve jušice! Čini mi se da bi ovaj čas pojeo sav svijet. Netko lupa, to je sigurno on. (*Naglo se spušta s kreveta*).

Drugi prizor

Osip i Hlestakov.

Hlestakov. Nu de, uzmi to (*daje mu kapu i štapić*). A, opet si se valjao po krevetu?

Osip. Što da se valjam? Mislite li da nisam nikada vidio kreveta, što li?

Hlestakov. Lažeš, valjao si se; vidiš kako je zgnječen!

Osip. Ta šta će mi krevet? Zar ja ne znam što je to krevet? Ja imam zdrave noge, pa mogu i stajati. Što će mi vaš krevet?

Hlestakov (*hoda po sobi*). Vidi tamo, u torbi, nema li duhana?

Osip. Kakvog duhana? Ta vi ste prije četiri dana popušili posljednju cigaretu.

Hlestakov (*hoda i na sve moguće načine kupi i griska usnice; konačno zagovori jasnim i odlučnim glasom*). Slušaj, ej, Osipe!

Osip. Izvolite.

Hlestakov (*jasnim, ali ne tako odlučnim glasom*). Otiđi onamo.

Osip. Kamo?

Hlestakov (*glasom sasvim neodlučnim i nejasnim, koji je bio nalik više na molbu*). Dole u gostionicu... Reci tamo... da mi pošalju objed.

Osip. Ne, neću ni da idem.

Hlestakov. Kako smiješ to reći, budalo?

Osip. Pa tako, jer je uzalud; išao ja, ne išao, ne pomaže ništa. Gazda je kazao da ne dâ više objeda.

Hlestakov. Kako smije on da ne dâ. Kakva je to ludorija!

Osip. A još veli: i k načelniku ću poći; to je treći tjedan da gospodar nikako ne plaća. Obojica ste, veli on, varalice, a gospodar tvoj je neka lopuža. Znamo mi takve skitnice i gotovane.

Hlestakov. A ti si, životinjo jedna, jedva dočekaao da mi sve to možeš ispriповjediti.

Osip. Veli: »Tako bi svatko znao doći, da se naždere, zaduži, pa da ga poslije ne možeš ni baciti napolje. Ja se«, veli on, »neću šaliti, ja ću vas tužiti, da vas pograbe za vrat i da vas strpaju u zatvor.«

Hlestakov. No, no, ludove jedan, dosta je toga! Idi, idi i kaži mu! Uh, što je to gruba životinja!

Osip. Ja ću radije gazdu pozvati ovamo.

Hlestakov. Šta će mi gazda? Ti idi k njemu i reci mu to.

Osip. Ali, gospodaru...

Hlestakov. No, ajde, đavo te odnio! Zovi mi gazdu. (*Osip odlazi*).

Treći prizor

Hlestakov sam.

Hlestakov. Užasno sam gladan! Malo sam se prošetao, mislio sam, proći će me apetit, – ali, jok, on ne prolazi, đavo ga odnio i apetit. Hm, da nisam bančio u Penzi, imao bih dovoljno novaca do kuće. Pješadijski me je kapetan gadno namazao: baš mu je, bestiji jednoj, pošla karta od ruke. Sjedili smo kakvih četvrt sata – i sve mi je odnio. Ali i kraj svega toga ipak bih se želio još jednom sukobiti s njime. No teško da će se pružiti prilika. Kako je to gadno gnijezdo, taj gradić. U ovdašnjim dućanima ne dobiješ ništa na dug. To je već skrajnja podlost! (*Fićuka najprije iz »Roberta«, a zatim: »Ti ne šivaj, majko mila«, a najposlije ni jedno ni drugo*). Nitko neće da dođe.

Četvrti prizor

Hlestakov, Osip i konobar.

Konobar. Gazda mi je naložio da vas upitam što želite.

Hlestakov. Zdravo, brajko! No, kako si, je si li zdrav?

Konobar. Jesam, hvala Bogu.

Hlestakov. No, a što je novoga u gostionici? Je li sve u redu?

Konobar. Da, hvala Bogu, sve je dobro.

Hlestakov. Ima li mnogo putnika?

Konobar. Da, prilično.

Hlestakov. Čuj me, dragi, meni ti do sada još nisu donijeli objeda, pa te molim da to bude što prije... Vidiš, ja imam poslije objeda nešto posla.

Konobar. Ali gazda je kazao da vam više neće davati. I malo da nije danas otišao načelniku da se prituži.

Hlestakov. Na što da se prituži? Evo, brajko, reci sam, kako je pravo. Ta ja moram jesti. Inače bih morao omršaviti. Ja sam zaista strašno gladan; nemoj misliti da se šalim.

Konobar. Vjerujem. Ali on govori: »Ja mu ne dam objeda prije dok mi ne plati što se prije zadužio.« To su njegove riječi.

Hlestakov. Ali ti mu dokaži, nagovori ga.

Konobar. Što da mu ja govorim?

Hlestakov. Rastumači mu ozbiljno da ja moram jesti. Za novac ćemo lako... On misli da kao što njemu, seljačini, nije ništa ako čitav dan ne jede, da je tako i drugima. Gle ti njega!

Peti prizor

Hlestakov sam.

Hlestakov. Bit će zlo ako mi zbilja ne dadne ništa da pojedem. Tako mi se još nikada nije jelo kao sada. Da prodam nešto od svoga odijela? Da prodam hlače? Ne, bolje je malo i pogladovati, pa doći kući u petrogradskom ruhu. Šteta samo što mi Johim nije pozajmio kočije, ta bilo bi lijepo, đavo ga odnio, da se dovezem kući u kočiji, da se dokotrljam s tim đavlom pred vrata kojemu susjednom vlastelinu, sa svjetiljkama, a Osipa u livreji da smjestim otraga. Alaj bi se, uvjeren sam, svi presenetili! »Tko je to, šta je?« A sluga bi ušao (*ispravlja se i oponaša slugu*): »Ivan Aleksandrovič Hlestakov iz Petrograda moli da ga primite!« A oni, tukci, i ne znaju, što znači »moli da ga primite«. K njima ako dođe kakav gusak vlastelin, on se odmah kao medvjed uvaljuje u salon. A ti pristupiš kakvoj ljepuškastoj kćerkici: »Gospođice, kako sam...« (*Tare ruke i struže nogom*). Fi! (*pljune*). Smučilo mi se, tako sam gladan!

Šesti prizor

Hlestakov, Osip, a kasnije konobar.

Hlestakov. No, što je?

Osip. Nose objed.

Hlestakov (*plješče rukama i lako poskakuje na stolici*). Nose! Nose! Nose!

Konobar (*s tanjurima i ubrusima*). Gazda vam to posljednji put daje.

Hlestakov. Gazda, gazda... Briga me za tvog gazdu. Što imaš dobrog?

Konobar. Juhu i pečenku.

Hlestakov. Zar samo dva jela?

Konobar. Da, samo dva.

Hlestakov. Kakva je to glupost! Ja toga ne primam. Pitaj ga, što to zapravo znači?... Ta to je premalo!

Konobar. Ne, gazda veli, da je to i previše.

Hlestakov. A zašto nema umaka?

Konobar. Umaka nemamo.

Hlestakov. Kako ne bi bilo? Ja sam vidio, prolazeći mimo kuhinje, svojim očima, kako se mnogo toga priređivalo. I jutros sam u restauraciji vidio neku zdepastu dvojicu, kako jedu soma i još koješta drugo.

Konobar. Ima, a opet nema.

Hlestakov. Kako nema?

Konobar. Pa tako, nema.

Hlestakov. A som, a riba, a pržolica?

Konobar. Ali to je za bolje goste.

Hlestakov. Ah, ti, budalo!

Konobar. Tako je.

Hlestakov. Prase ti zamusano... Kako to, oni da jedu, a ja da ne jedem? Zašto ne bih i ja mogao jesti isto tako, đavo ga odnio. Zar oni nisu isto tako putnici kao i ja?

Konobar. Naravno da nisu.

Hlestakov. A da kakvi su?

Konobar. Kakvi! Zna se, kakvi: oni plaćaju.

Hlestakov. Ja s tobom, budalo jedna, neću raspravljati. (*Nalijeva juhu i jede*). Kakva je to juha? Ta to si jednostavno nalio vode u šalicu: nema nikakvog ukusa, smrdi. Ja neću te juhe, donesi mi druge.

Konobar. Ja ću je odnijeti. Gazda je rekao, ako nećete, ne morate.

Hlestakov (*zaklanja rukom jelo*). No, no, no... ostavi, budalo jedna! Tako možeš postupati s drugim gostima: ja ti, brajko moj, nisam od te sorte! ne bi ti savjetovao da se sa mnom... (*jede*). Bože moj, kakva je to juha! (*jede dalje*) Ja mislim da nijedan smrtnik do sada nije jeo takova šta; mjesto masti pliva na njoj neko perje (*reže kokoš*). Aj, aj, aj, kakva je ovo kokoš! Daj pečenku ovamo! Ostalo ti je malo juhe, Osipe, uzmi (*reže pečenku*). Kakva je to pečenka? Ta to nije pečenka.

Konobar. Pa šta je onda?

Hlestakov. Đavo bi znao što je, no pečenka nije. Ovo je pečena sjekira, a ne govedina (*jede*). Lopovi, gadovi jedni, čim oni hrane? Čovjeka i čeljust zaboli, dok pojede jedan takav komadić (*trijebi prstom zube*). Podlaci! Prava pravcata drvena kora – ne možeš je uopće iščačkati, a zubi će ti od tog jela pocrniti. Lupeži jedni! (*Otire ubrusom usta*). Više nema ništa?

Konobar. Nema.

Hlestakov. Gadovi! lupeži! da barem ima kakva umaka ili kolača. Ljenčine! Samo pljačkate putnike.

Konobar (*kupi tanjure i odnosi ih zajedno s Osipom*).

Sedmi prizor

Hlestakov sam, kasnije Osip.

Hlestakov. Upravo mi je kao da nisam ni jeo; samo sam se nadražio. Da imam bar sitniša, poslao bi na trg da mi kupi barem žemičku.

Osip (*ulazi*). Dole je došao načelnik, nešto pita i raspitkuje za vas.

Hlestakov (*preplašen*). Eto ti na! Ta me je bestija od krčmara već tužila! A što, ako me on zbilja zatvori? No, ako to učine onako blagorodno, onda čast... ne, ne, neću! Tamo se po gradu vucare oficiri i drugi toliki svijet, a ja sam upravo počeo namigivati s kćerkom jednog trgovca... ne, neću... A što će mi on, kako se usuđuje? Šta imam ja s njime, zar sam ja trgovac ili obrtnik? (*Hrabri se i uspravlja*). Ja ću mu reći u lice: »Kako se vi...« (*na vratima se miče kvaka; Hlestakov se naježi i problijedi*).

Osmi prizor

Hlestakov, načelnik i Dobčinski.

Načelnik unišavši stane. Obojica u strahu bulje nekoliko trenutaka jedan u drugoga.

Načelnik (*se malo sabere i ispruži ruke po vojnički*). Želim svako dobro!

Hlestakov (*se klanja*). Dobar dan!

Načelnik. Oprostite!

Hlestakov. Molim...

Načelnik. Kao načelnik ovoga grada smatram svojom dužnošću, da se brinem za to da putnici i ostala blagorodna gospoda ne budu izvrženi kakvim neprilikama...

Hlestakov (*s početka malo muca, no na kraju govori glasno*). Šta da činim?... Ja nisam kriv... Ja ću zaista platiti... Poslat će mi od kuće. (*Bobčinski zaviruje kroz priprta vrata*). On je više kriv: daje mi govedinu, tvrdu kao brvno; a juhu — đavo bi ga znao što je nametao u nju; morao sam je izlijati kroz prozor. On mene po čitave dane mori glađu... Čaj mu je tako čudnovat, zaudara po ribi, a ne po čaju. A zašto bi ja... gledaj ti njih!

Načelnik (*ponizno*). Oprostite, ja, vjerujte mi nisam ništa kriv. Kod mene je na trgu govedina uvijek dobra. Dovode je holmogorski trgovci, ljudi ozbiljni i dobrog vladanja. Ja ne znam odakle je on uzima. A ako što nije u redu, onda... Dozvolite mi da vam predložim da pređete sa mnom u drugi stan.

Hlestakov. Ne, neću! Znam ja što to znači, u drugi stan: to znači — u zatvor. Otkuda vam pravo; kako smijete!... Ta ja... ja služim u Petrogradu... (*Ponosno*). Ja, ja, ja...

Načelnik (*u stranu*). O, Gospode Bože, kako je ljut! Sve zna, sve su mu ispričali ti prokleti trgovci!

Hlestakov (*ohrabren*). Da dovedete amo svu svoju komandu — ja neću ići! Ja ću pravo k ministru! (*Udara šakom po stolu*). Što hoćete? Što hoćete?

Načelnik (*se uspravlja i dršće na cijelom tijelu*). Smilujte se, nemojte me upropastiti! Imam ženu, sitnu dječicu... nemojte me unesrećiti!

Hlestakov. Ne, neću! Eto ti na! Što se to mene tiče? Zato što vi imate ženu i djecu, ja da moram ići u zatvor, to ti je lijepo! (*Bobčinski proviruje na čas kroz vrata i u strahu se opet krije*). Ne, hvala lijepa, ja neću!

Načelnik (*drščući*). Iz neznanja, duše mi, iz pukog neznanja. Manjkavi dohoci. Izvolite sami promisliti, cijela nam plata ne stiže ni na sam čaj i šećer. Pa ako je i bilo kakvog mita, to su bile malenkosti: štogod za jelo ili štogod za odijelo. A što se tiče podčasnikove udove, koja se bavi trgovinom, a koju sam ja navodno istukao, to je kleveta, duše mi moje, prosta kleveta. To su izmislili moji dušmani; to su vam takvi ljudi da bi me utopili u čaši vode.

Hlestakov. Ostavite, oni se mene ništa ne tiču... (*Zamišljeno*). Ja konačno ipak ne znam, zašto mi vi to pričate; o nekim zločincima i o nekakvoj podčasničkoj udovici... Podčasnikova žena je nešto sasvim drugo, dok mene vi ne smijete izbiti, za to ste premaleni... Još nešto! Gle ti njega! Ja ću platiti, ali za sada nemam novaca. Ja zato i sjedim ovdje, što nemam ni prebijene pare.

Načelnik (*u stranu*). Gle, lukavca! Kud on to šiba! Kako je sve zapleo! Spoznaj se sada, ako možeš! No ajde da pokušamo, pa kud puklo da puklo, ajde na sreću da pokušamo.

(*Glasno*). Ako vi zaista trebate novaca, ili što drugo, ja sam ovaj čas gotov da vam učinim uslugu. Moja je dužnost, da budem putnicima na pomoć.

Hlestakov. Pozajmite, pozajmite mi novaca! Ja ću odmah namiriti gostioničara. Meni treba svega samo dvije stotine rubalja, pa makar i nešto manje.

Načelnik (*pružajući mu novčarku*). Upravo dvije stotine rubalja, nemojte ni brojiti.

Hlestakov (*uzimajući novac*). Najljepša vam hvala! Ja ću vam smjesta poslati, kad stignem kući... meni se to tako iznenada... ja vidim, da ste vi plemenit čovjek. A sad je stvar drugačija.

Načelnik (*u stranu*). No, hvala Bogu! Novac je uzeo. Sad će, čini mi se, sve ići glatko. Ja sam mu, mjesto dvije, turio četiri stotine.

Hlestakov. Ej, Osipe! (*Osip uđe*). Zovi mi konobara! (*Načelniku i Dobčinskomu*). A što stojte! Izvolite sjesti! (*Dobčinskomu*). Sjednite, molim vas.

Načelnik. Neka, mi možemo i stajati.

Hlestakov. Molim vas, sjednite! Ja tek sada potpunoma vidim vašu iskrenost i gostoljublje; a ja sam, iskreno da vam kažem, mislio, da ste došli da me... (*Dobčinskomu*) Sjednite! (*Načelnik i Dobčinski sjedaju. Bobčinski zaviruje kroz vrata i prisluškuje*).

Načelnik (*u stranu*). A sad valja biti malo slobodniji. On hoće da ga smatramo inkognitom. Dobro, pa ćemo mu to učiniti: napraviti ćemo se kao da nemamo ni pojma tko je on. (*Glasno*) Ja sam sa Petrom Ivanovičem Dobčinskim, ovdašnjim vlastelinom, obilazeći tako službeno po gradu, svratio amo u gostionicu, da vidim kako putnici žive, jer ja nisam kao drugi načelnik, koji se ni za što ne brine; a meni, pored svoje službe, kršćanska ljubav nalaže da svakome smrtniku učinim kakvo dobro – i evo kao nagradu zato slučaj mi je dao da stečem tako prijatno poznanstvo.

Hlestakov. Meni je također vrlo milo. Bez vas bih ja, rado vam priznajem, još dugo ovdje prosjedio: nikako nisam znao čime da platim.

Načelnik (*u stranu*). Pričaj ti samo! Nije znao čime da plati! (*Glasno*). Smijem li vas zapitati, kuda i u koje krajeve izvoljevate putovati?

Hlestakov. Ja putujem u saratovsku guberniju, na svoj posjed.

Načelnik (*u stranu, s ironičkim izrazom na licu*). A? I nije pocrvenio! O, s njime čovjek mora biti oprezan! (*Glasno*). Blagu ste stvar preduzeli! Eto. baš o tom putu: u jednu ruku, vele da je sva nezgoda sa zadržavanjem konja, a u drugu ruku kažu da je vrlo zabavno. A vi ionako sigurno putujete najviše radi ličnoga svoga zadovoljstva?

Hlestakov. Ne, otac me nešto treba. Rasrdio se starac, da nisam do danas u službi svojoj u Petrogradu ništa postigao. On drži, da čim čovjek dođe, da mu odmah vješaju na grudi Vladimira.⁷ Ja bih ga volio poslati, da se malo sam potuca po kancelarijama.

Načelnik (*u stranu*). Pazite samo, kako zapliće! I starca je oca upleo! (*Glasno*). A idete li na duže vremena?

Hlestakov. To vam ne znam. Moj je otac tvrdoglav i zatucan; stari hren i tvrd kao panj, Ja ću mu otvoreno kazati: činite vi što vas volja, a ja ne mogu živjeti bez Petrograda. Za čije babe zdravlje bih ja trebao sahraniti svoju mladost s onim kmetovima? Ja sâm imam veće potrebe, duša mi je željna prosvjete.

⁷ Orden sv. Vladimira.

Načelnik (*u stranu*). Sjajno je zapleo! Sve laže i laže — i nigdje se ne zarekne! A gle, kako je neugledan, sitan, mogao bi ga, čini se, noktom pridaviti. Ali pričekaj! Ti ćeš meni već progovoriti. Ispričat ćeš ti meni još mnogo toga! (*Glasno*). Pravo ste izvoljeli primijetiti! Što može čovjek raditi u toj pustoši! Evo na primjer ovdje kod nas: cijele noći ne spavaš, mučiš se za dobro domovine, ne žališ nikakvih žrtava, a nagrada za sve to bogzna kad će stići. (*Očima mjeri sobu*). Čini mi se da je ova soba malo vlažna?

Hlestakov. Odvratna soba, a stjenice u njoj takve kakvih ja nisam nikad vidio: ujedaju kao psi.

Načelnik. Molim vas, tako odličan gost, pa evo od čega trpi! — od nekih šugavih stjenica, koje nisu dostojne da su došle na svijet! Osim toga soba je ponešto tamna!

Hlestakov. Naravno, sasvim tamna. Gazda je uveo pravilo da ne daje svijeće. Katkada bi čovjek nešto radio, čitao ili, kad te obiđe fantazija, pisao — ali nije moguće: tama, pa tama!

Načelnik. Smijem li vas zamoliti... ali ne, ja nisam dostojan.

Hlestakov. A što?

Načelnik. Ne, ne, nisam dostojan, nisam dostojan.

Hlestakov. No, u čemu je stvar?

Načelnik. Usudio bih se... Imam u kući prekrasnu, svjetlu i mirnu sobu za vas... ali ne, ja osjećam da bi to bila prevelika čast za mene.... Nemojte se ljutiti, ja sam vam to, duše mi moje, ponudio od iskrenog srca.

Hlestakov. Naprotiv, molim, osobito rado. Meni je mnogo draža privatna kuća, nego ova krčma.

Načelnik. A ja kako ću se obradovati! A tek žena kako će se obradovati. Ja sam vam već takav: gostoljubiv sam od moga djetinjstva, a naročito ako mi dođe u goste tako odličan čovjek. Nemojte misliti da vam ja time hoću laskati; te mane nemam, a govorim vam iz dna duše.

Hlestakov. Lijepa vam hvala! Ja i sâm ne volim dvoličnih ljudi. Meni se vaša iskrenost i dobrodušje neobično sviđa, i ja, priznajem rado, ništa više i ne želim nego da mi se svuda iskazuje odanost i poštovanje, poštovanje i odanost.

Deveti prizor

*Pređašnji, konobar sa Osipom.
(Bobčinski zavirkuje kroz vrata).*

Konobar. Vi ste me izvolili zvati?

Hlestakov. Da, spremi račun.

Konobar. Pa nisam li vam ga malo prije dao?

Hlestakov. Misliš li da ja pamtim tvoje glupave račune? Reci, koliko iznosi?

Konobar. Vi ste samo prvi dan izvoljeli naručiti objed, drugi ste dan uzeli soma, a dalje ste uzimali sve na dug.

Hlestakov. Budalo! Što sad nabrajaš. Koliko iznosi cijeli račun?

Načelnik. Nemojte se, molim vas, ljutiti: on će pričekati. (*Konobaru*). Napolje, poslat će ti se.

Hlestakov. I zaista, tako je bolje. (*Meće novac u džep. Konobar odlazi. Kroz vrata izviruje Bobčinski*).

Deseti prizor

Načelnik, Hlestakov i Dobčinski.

Načelnik. A ne bi li ste sada izvolili obići neke zavode u našem gradu, na primjer – bolnicu i što drugo?

Hlestakov. A šta ću tamo?

Načelnik. Pa tako, da vidite, što se kod nas radi... kakav je red.

Hlestakov. Vrlo rado, ja sam pripravan. (*Bobčinski pomoli glavu kroz vrata*).

Načelnik. A zatim, ako vam bude po volji, otići ćemo u okružnu školu, da vidite kako se kod nas nauka predaje.

Hlestakov. Molim, molim.

Načelnik. A poslije, ako zaželite, možemo posjetiti tamnicu i gradske zatvore – da pogledate kako se postupa sa apšenicima.

Hlestakov. A zašto baš zatvore? Pogledat ćemo si radije bolnicu.

Načelnik. Kako god izvolite. Hoćete li se odvesti u svojoj kočiji, ili sa mnom u kolima?

Hlestakov. Da, bolje će biti s vama u kolima.

Načelnik (*Dobčinskomu*). No, Petre Ivanoviču, sad neće biti mjesta za vas.

Dobčinski. Ne marim, ja ću pješke za vama.

Načelnik (*lagano Bobčinskomu*). Slušajte me: potrcite što igda možete, i odnesite ove dvije ceduljice: jednu u bolnicu Zemljaniki, a drugu mojoj ženi. (*Hlestakovu*). Dozvolite mi da u vašoj prisutnosti napišem ženi nekoliko riječi, da se spremi za doček odličnoga gosta.

Hlestakov. Ali čemu to!... Uostalom ovdje imate crnilo, samo artije nema... Bi li bilo dobro na ovom računu?

Načelnik. Ja ću ovdje napisati. (*Piše i u isto vrijeme razgovara sam sa sobom*). Ajd' da vidimo, kako će se stvar razvijati poslije doručka i poslije trbušaste boce! Imamo mi svoju gubernijsku madeiru, na pogled neuglednu, koja će slona oboriti na zemlju. Samo da saznam što je on i koliko ga se moram čuvati. (*Kad je napisao, predaje Dobčinskomu, koji polazi prema vratima, no u taj mah vrata se otkidaju i zajedno sa Bobčinskim, koji je s druge strane prisluškivao, padaju na pozornicu. Iz usta se svojju izdaju usklići. Bobčinski se diže.*).

Hlestakov. Šta je? Da se samo niste negdje ozlijedili?

Bobčinski. Ništa, ništa, ne dajte se smetati, vršak mi se nosa samo malo ogulio! Ja ću skočiti Kristijanu Ivanoviču: on vam ima neki melem – pa će za čas proći.

Načelnik (*prekorno gledajući Bobčinskoga, Hlestakovu*). Nije to ništa. Molim lijepo, izvolite! Ja ću već kazati vašemu sluzi da vam prenese vaš kovčeg. (*Osipu*). Dragi, prenesi sve k meni, načelniku, svatko će ti pokazati kamo. Molim lijepo! (*Pušta naprijed Hlestakova i ide za njim; no okrenuvši se natrag, s prijekorom govori Bobčinskomu*). Đavo vas odnio! Zar se

niste mogli srušiti kamo drugamo! A pružili ste se, đavo vas pružio. (*Odlazi; za njim ide Bobčinski*).

Zastor pada.

Treći čin

Soba kao u prvom činu.

Prvi prizor

Ana Andrejevna, Marja Antonovna (stoje kraj prozora u istim pozama kao na koncu prvog čina).

Ana Andrejevna. No eto, već čitavi sat čekamo, a svemu si kriva ti sa svojim glupavim lickanjem: bila se već potpuno obukla, ali joj još nije bilo dosta, sve nešto prekapa.... Bolje bi mi bilo da je uopće nisam slušala. E, baš sam ljuta! Kao dogovoreno: nigdje žive duše, kao da je sve pomrlo.

Marja Antonovna. Ali. mamice, za par minuta ćemo sve saznati. Ta Avdotja se mora skoro vratiti. *(Pogleda kroz prozor i poviče).* Ah, mamice, mamice, eno ide netko, vidite, tamo na kraju ulice.

Ana Andrejevna. Gdje? Ti vječno fantaziraš! A gle, zbilja ide. Tko to ide? Niskog rasta.... u fraku.... Tko bi to mogao biti? A? E, šteta što ne vidim! Tko bi to mogao ići?

Marja Antonovna. To je Dobčinski, majčice!

Ana Andrejevna. Kakav Dobčinski! Tebi uvijek tako najednom nešto sune u glavu! To nikako ne može biti Dobčinski. *(Maše rupčićem).* Ej, vi, dođite ovamo! Brže, brže!

Marja Antonovna. Mamice, to je ipak Dobčinski!

Ana Andrejevna. Eto ti na, ona navlaš, samo da se prepire. Velim ti da to nije Dobčinski.

Marja Antonovna. A tko bi bio? Tko, mamice? Ta vidite da je Dobčinski.

Ana Andrejevna. No, naravno, da je Dobčinski, sad i sama vidim, — što se sad tu prepireš? *(Viče kroz prozor).* Brže, brže, što se tako vučete! No, što je, gdje su oni? A! Stanite tamo i pričajte, ne smeta. Šta? Je li strog? A? A muž moj? *(Ljuta, uklanja se malo s prozora).* E, što je glup: dok ne uđe u sobu, ne može ni riječi izustiti!

Drugi prizor

Pređašnji i Dobčinski.

Ana Andrejevna. No, recite, molim vas: zar vas nije stid? Ja sam se pouzdala u jedinog vas, jer ste poštena duša: svi su mi se razbježali, i vi ste otpirili za njima! A ja evo do sada nisam od nikoga mogla bilo što saznati. Zar vas nije stid? Ja sam na krstu držala vašega Vaničku i Liziku, a vi sa mnom tako postupate!

Dobčinski. Duše mi moje, kumo, tako sam trčao da vas pozdravim da sad ne mogu doći do daha. Klanjam vam se, Marja Antonovna!

Marja Antonovna. Dobar dan, Petre Ivanoviču!

Ana Andrejevna. No, pričajte mi, šta je i kako je?

Dobčinski. Anton Antonovič vam šalje ceduljicu.

Ana Andrejevna. No, šta je on? Je li general?

Dobčinski. Ne, nije general, ali ne ustupa generalu. Tako je obrazovan i tako se dostojanstveno vlada!

Ana Andrejevna. A! To je dakle onaj o kome su pisali mužu da će doći.

Dobčinski. Upravo taj! Ja sam ga prvi otkrio zajedno s Petrom Ivanovičem.

Ana Andrejevna. No, pričajte mi, šta je i kako je?

Dobčinski. Hvala Bogu, sve je u redu. U početku je bio malo surov s Antonom Antonovičem; da, žestio se i govorio da u gostionici nije sve u redu, da neće poći k njemu, da ne želi mjesto njega ležati u tamnici; kasnije pak, kad je uvidio da Anton Antonovič nije ništa kriv, kad se malo mirnije porazgovorio s njime, promijenio je svoj sud i sad je, hvala Bogu, sve u redu. Oni su sad pošli pregledati bolnicu... A Anton je Antonovič već mislio da ga nije netko potajno obijedio. Ja sam se i sâm malo uznemirio.

Ana Andrejevna. Od čega se vi imate bojati? Ta vi niste državni činovnik.

Dobčinski. Pa tako, znate, i nehotice te obiđe strah kad ovakav mogućnik govori.

Ana Andrejevna. No, dosta... sve su to ludorije. Kažite vi meni rađe kako izgleda? Je li star ili mlad?

Dobčinski. Mladić, mladić, nema mu ni dvadeset i tri godine; a razgovara sasvim kao starac. »Molim«, veli on, »ja ću poći i tu i tamo...« (*razmahuje rukama*), a to mu tako pristaje. »Ja«, govori on, »volim ponešto i napisati, a i pročitati; ali me smeta što je u sobi«, veli on, »malo pretamno.«

Ana Andrejevna. A inače, kako izgleda, je li crnomanjast ili plavokos?

Dobčinski. Ni jedno ni drugo, nego više kestenjaste boje, a oči su mu kao žeravice, kad vas pogleda, dovodi vas u nepriliku.

Ana Andrejevna. Što mi to piše muž na ceduljici? (*Čita*). »Hitam ti javiti, dušice, da je moj položaj bio vrlo neugodan; no uzdam se u Boga, dva kisela krastavca napose, pola porcije kavijara – rubalj i pet kopjejaka...« (*Stane*). Ja ne razumijem šta će ovdje kiseli krastavci i kavijar.

Dobčinski. A to su Anton Antonovič pisali na ispisanjoj artiji, na nekakvom gostioničarskom računu.

Ana Andrejevna. A, da, istina. (*Produžava s čitanjem*). »No, uzdam se u Boga i mislim da će se sve dobro svršiti. Spremi odmah sobu za odlučnog gosta, i to onu u kojoj su žute tapete; za objed nemoj mnogo spremati, jer mi ćemo doručkovati u bolnici, kod Artemija Filipoviča, ali vina nabavi što više; reci trgovcu Abdulinu da mi pošalje najboljeg vina; ako to ne učini, da ću mu prevrnuti cijeli podrum. Ljubim ti, dušice, ručicu i ostajem tvoj: Anton Skvoznik-Dmuhanovski...« Ah, Bože moj, s time valja požuriti! Ej, ima li tko ovdje? Miška!

Dobčinski (*trči i više kroz vrata*). Miška! Miška! Miška! (*Miška ulazi*).

Ana Andrejevna. Slušaj: trči k trgovcu Abdulinu... stani, dat ću ti cedulju (*sjeda za stol, piše ceduljicu i međutim govori*): tu cedulju predat ćeš kočijašu Sidoru, neka smjesta potrči trgovcu Abdulinu i donese od njega vina. A ti pođi smjesta i lijepo pripravi sobu za gosta. Namjesti tamo krevet, umivaonik i drugo što je potrebno.

Dobčinski. A ja ću, Ano Andrejevna, potrčati i pogledati kako on to tamo pregledava.

Ana Andrejevna. Ajte, ajte, ja vas neću zadržavati.

Treći prizor

Ana Andrejevna i Marja Antonovna.

Ana Andrejevna. No, Mašenjka, mi se moramo sada pozabaviti našom toaletom. On ti je prijestolnička ptica: ne daj Bože da nas bilo u čem ismije. Za tebe će biti najzgodnije da obučeš tvoju plavu haljinu s malim naborima.

Marja Antonovna. Šta, mamice, plavu! Meni se ona ni najmanje ne sviđa: i Ljapkin-Tjapkinova hoda u plavoj, i Zemljanike kći ima također plavu. Ne, ja ću rađe nadjenuti ružičastu.

Ana Andrejevna. Ružičastu!... Ti govoriš samo zato da mi protusloviš. Plava će ti bolje pristajati, jer ja hoću obući žućkastu; ja vrlo volim žućkastu.

Marja Antonovna. Ali, mamice, žućkasta vam nikako ne pristaje!

Ana Andrejevna. Meni da žućkasta ne pristaje?

Marja Antonovna. Ne pristaje, dajem sve što hoćete, ako pristaje: za to se moraju imati sasvim crne oči.

Ana Andrejevna. Eto ti je na! A zar moje oči nisu crne, crne kao ugljen. Što tu koješta lupetaš! Kako da nemam crne oči, kad u kartama uvijek označujem za se trefovu damu.

Marja Antonovna. Ali, majčice, vi ste više crvena dama!

Ana Andrejevna. Gluposti, gluposti! Ja nisam nikada bila crvena dama. (*Odlazi brzo zajedno s Marjom Antonovnom i govori iza pozornice*). Najednom joj dune u glavu: crvena dama! Bog sam zna što joj je! (*Kad one izađu, vrata se otvaraju i Miška kroz njih izbacuje smeće. Na druga vrata ulazi Osip s kovčegom na glavi*).

Četvrti prizor

Miška i Osip.

Osip. Kuda sada?

Miška. Ovamo, striče, ovamo!

Osip. Čekaj, dok se malo odmorim. A jadno ti je moje življenje! Kad ti je prazan želudac, svako ti je najmanje breme teško.

Miška. Je li, striče, recite, hoće li skoro stići general?

Osip. Kakav general?

Miška. Ta vaš gospodar.

Osip. Gospodar? Pa otkud bi on bio general?

Miška. A zar nije general?

Osip. On jeste general, samo druge vrste.

Miška. Pa je li viši ili niži od pravog generala?

Osip. Viši.

Miška. Gledaj ti to! Zato su se kod nas uzmuvali.

Osip. Slušaj, mali: ti si, ja vidim, okretno momče; spremi nam štogod da pojedemo!

Miška. Za vas, striče, još nije ništa pripravljeno. Običnih jela vi ne jedete, a kad će gospodar sjesti za stol, donijet će i vama istih jela.

Osip. No, a što imate od običnih jela?

Miška. Juhu sa kupusom, kašu i kolača.

Osip. Daj ti amo tu juhu, kašu i kolača! Ne mari, ja ću i to jesti. No, ajde da poneseo kovčeg! Zar ima tu i drugi izlaz?

Miška. Da. (*Obojica nose kovčeg u pokrajnju sobu.*)

Peti prizor

Nadstražari otvaraju oba krila vratiju. Ulazi Hlestakov; za njim načelnik, nadalje upravitelj bolnice, školski nadzornik, Bobčinski s melemom na nosu. – Načelnik pokazuje stražarima na podu komadić artije – oni skoče i dignu ga, sudarivši se pri tome.

Hlestakov. Zavodi su lijepi! Meni se kod vas neobično sviđa što putnicima pokazujete sve što ima u gradu. U drugim mi gradovima nisu ništa pokazivali.

Načelnik. U drugim se gradovima, mogu slobodno da vam kažem, načelnici i činovnici više brinu za svoju dobrobit; a ovdje kod nas, mogu mirne duše reći, ni ne mislimo na drugo nego kako ćemo savjesnim radom i pažljivošću skrenuti na sebe pažnju svojih pretpostavljenih.

Hlestakov. Doručak je bio vrlo dobar; ja sam se gotovo prenajeo. Zar vi svakog dana tako doručkujete?

Načelnik. Danas je to bilo u počast tako miloga gosta.

Hlestakov. Ja volim dobro jesti. Ta zato smo na svijetu, da se malo provedemo. A kako se zvala ona riba?

Artemij Filipovič (*priskoči*). Labardan.

Hlestakov. Bila je vrlo ukusna! A gdje smo to mi doručkovali? U bolnici, zar ne?

Artemij Filipovič. Da, da, u bolnici.

Hlestakov. Sjećam se, sjećam, bili su tamo neki kreveti. A bolesnici su ozdravili? Čini mi se da ih tamo nema mnogo?

Artemij Filipovič. Ostalo je svega desetak ljudi, ništa više; a ostali su ozdravili. To je već kod nas tako udešeno, takav red vlada. Otkada sam ja preuzeo upravu nad bolnicom, možda mi nećete vjerovati, bolesnici kao muhe ozdravljaju. Bolesnik ne dospijeva ni ući u bolnicu, i već je zdrav; i to ne toliko od lijekova, koliko od poštenja i reda.

Načelnik. O, kako je, mogu mirne duše reći, teška dužnost načelnikova! Koliko ima tu briga s čistoćom, opravicima i popravcima... jednom riječju i najpametniji bi čovjek došao u nepriliku, no kod nas to, hvala Bogu, ide sve u redu. Da je na mom mjestu drugi koji

načelnik, on bi naravno radio za sebe; a ja, vjerujte mi, kad legnem u krevet, sve mislim: gospode Bože, kako da sve tako uredim da moji pretpostavljeni uvide moju revnost i da budu zadovoljni...« Hoće li me oni nagraditi zato ili ne, to konačno ovisi o njima, no meni će barem biti srce na mjestu. Kad u gradu vlada red, kad su ulice počišćene, kad uznici žive dobro, a pijanica ima malo... što mi više treba? A odličja nikakvih neću. To je doduše zavodljivo, ali pred vrlinom je to sve prah i ništavilo.

Artemij Filipovič (*u stranu*). Gle ti ništariju, kako podvaljuje! Jezika dar dade mu Bog!

Hlestakov. Istina. I ja se volim, da vam pravo kažem, ponekad zadubiti u misli: katkada u prozi, a katkada mi ispadne i po koji stih.

Bobčinski (*Dobčinskomu*). Živa božja istina, Petre Ivanoviču! To su takve primjedbe... vidi se da je učen čovjek.

Hlestakov. A recite mi, molim vas, ima li kod vas kave rasonode, društva, gdje bi se mogao čovjek onako malo pokartati?

Načelnik (*u stranu*). E – he, znam ja kud to smjera! (*Glasno*). Ne daj Bože! Ovdje nema ni traga takovom društvu. Ja nisam karata nikada ni u ruku uzeo; ja dapače ni ne znam kako se igra u karte. Ni gledati ih ne mogu mirne duše, pa kad se desi da slučajno spazim kakvog karovog kralja ili štogod drugo, mene spopada takva odvratnost, da bi najvolio pljunuti. Jednom mi se desilo da sam, igrajući se s djecom, načinio kućicu od karata, pa sam te proklete karte cijelu noć sanjao! Đavo ih odnio! Kako mogu ljudi dragocjeno svoje vrijeme tratiti na njima!

Luka Lukič (*u stranu*). A meni je, podlac, digao sinoć sto rubalja na kartama.

Načelnik. Bolje je, da to vrijeme upotrijebim za dobrobit države.

Hlestakov. Ali, ne, nemojte tako... sve zavisi od toga kako se stvar uzima. Ako na primjer propustiš igru kad bi morao zapeti iz petnih žila... onda naravno!... Ne, recite, što mu drago, katkada je ipak dobro malo pokartati.

Šesti prizor

Pređašnji, Ana Andrejevna i Marja Antonovna.

Načelnik. Dozvolite mi da vam predstavim svoju porodicu: moja žena, moja kći.

Hlestakov (*klanjajući se*). Sretan sam, gospođo, da imam tako reći sreću, da vas vidim.

Ana Andrejevna. A nama je još draže da vidimo takvu ličnost.

Hlestakov (*udvorno*). Oprostite, gospo, stvar stoji obratno: meni je draže.

Ana Andrejevna. Nije moguće! Vi mi to govorite samo onako radi komplimenta. Molim vas lijepo, sjednite.

Hlestakov. Već stajati kraj vas je velika sreća; uostalom, ako vi baš želite, ja ću sjesti. Kako sam sretan što konačno mogu sjesti uz vas.

Ana Andrejevna. Molim, ja to nikako ne mogu primiti na svoj račun... Ja držim da se vama ovo »putešestvije« poslije života u prijestolnici pokazalo vrlo neugodnim.

Hlestakov. Da, vrlo neugodnim! Obikao na svjetski život, comprenez vous, najednom se nađeš na putu – svuda prljave krčme, duboko neznanje... I da se nije dogodio ovaj slu-

čaj, koji me je, rado priznajem... (*karakterističnim pogledom promatra Anu Andrejevnu*) nagradio za sve...

Ana Andrejevna. Vama je uistinu moralo biti neugodno!

Hlestakov. Uostalom, gospođo, ovaj mi je čas vrlo prijatno.

Ana Andrejevna. Zbilja? Vi mi iskazujete previše časti. Ja to ne zaslužujem.

Hlestakov. Kako ne zaslužujete? Vi to, gospođo, zaslužujete.

Ana Andrejevna. Ja živim na selu...

Hlestakov. Da, ali i selo ima svoje humke i potočice... Naravno da se ne može sravniti s Petrogradom! E, Petrograd! kako se tamo živi! Vi možda mislite da ja tamo prepisujem akta; o ne, predstojnik odjela mi je najbolji prijatelj. Tek me udari po ramenu i rekne: »Dođi mi, brajko, na objed!« Ja samo na par minuta zalazim u ured i to samo zato da kažem: ovo se ima uraditi ovako, a ovo ovako. A za pisanje već tamo imade činovnik, prava krtica, pero mu čini samo – dr... dr... i spis je gotov! Htjeli oni mene proizvesti za koleškog asesora, a ja si mislim, zašto? I sluga trči za mnom po stubama s četkom u ruci i govori: »Dozvolite, Ivane Aleksandroviču, da vam očistim čizme.« (*Načelniku*). A šta vi, gospodo, stojite? Izvolite sjesti!

Svi u jedan glas: { **Načelnik.** Mi, s našim činovima možemo i stajati.
Artemij Filipovič. Mi ćemo stajati.
Luka Lukič. Ne dajte se smetati!

Hlestakov. Bez obzira na činove, molim da sjednete! (*Načelnik i svi ostali sjedaju*). Ja vam ne volim ceremonije. Ja vam naprotiv nastojim svagdje se provući da me ne primijete. Ali ne mogu se nikako sakriti! Samo treba da se pojavim negdje, i već govore: »Gledajte, ide Ivan Aleksandrovič!« A jedared su me zamijenili s vrhovnim komandantom: vojnici su istrčali iz stražarnice i odali mi puškama počast. Poslije mi reče časnik, moj dobar znamac: »No, mi smo te, brate, držali za vrhovnog komandanta.«

Ana Andrejevna. Ajte, molim vas!

Hlestakov. I s dražesnim se glumicama poznajem. Ta ja vam također razne igrokaze... s književnicima se često sastajem. S Puškinom sam na vrlo dobroj nozi. Katkada ga upitam: no, kako živiš, Puškine, brate? – »Pa tako, tako, brate«, – odgovara on, – »nije baš najbolje...« On vam je vrlo originalan!

Ana Andrejevna. Vi dakle i pišete? Mora da je vrlo ugodno biti pisac. Vi sigurno pišete i u novine?

Hlestakov. Da, i u novine. Ja već imam mnoštvo svojih djela: *Figarova ženidba*, *Robert Davo*, *Norma*. Ne sjećam se više ni naslova. A sve to onako usput: nisam ni mislio da ću pisati, ali mi kazališna uprava neprestano dosađuje: »ded, brajko, napiši nam štogod.« A ja mislim u sebi: »No, ajde, brate, ako baš mora biti.« I tako sam jedne večeri, čini mi se, sve napisao. Ja neobično lako i brzo mislim. Sve, što je izašlo pod imenom baruna Brambeusa,⁸ *Fregata Nadežda*⁹ i *Moskovski telegraf*¹⁰... sve sam to ja napisao.

Ana Andrejevna. Dakle, vi ste to Brambeus?

⁸ Barun Brambeus – pseudonim pisca O. I. Senkovskoga.

⁹ Roman A. Bestuševa, koji je pisao pod pseudonimom Malinski.

¹⁰ Novine koje je izdavao N. Bolevoj.

Hlestakov. A nego tko, ja vam svim piscima popravljam pjesme. Smirdin¹¹ mi za to plaća četrdeset tisuća.

Ana Andrejevna. Onda je i »Juraj Miloslavski« vaše djelo?

Hlestakov. Da, i to je moje djelo.

Ana Andrejevna. Ja sam to odmah mislila.

Marja Antonovna. Ali, mamice, tamo se veli, da je to napisao Zagoskin.

Ana Andrejevna. Eto ti na: ja sam znala da ćeš mi i ovdje osporavati.

Hlestakov. Ah, da, to je zaista Zagoskinovo djelo, ali ima drugi »Juraj Miloslavski«, a taj je moj.

Ana Andrejevna. Pa da, ja sam vašega čitala. Kako ste ga lijepo napisali.

Hlestakov. Ja vam zapravo i živim u literaturi. Moja je kuća prva u Petrogradu. Svi je znadu pod imenom: dom Ivana Aleksandroviča. (*Obraća se svima*). Molim vas, gospodo, kad dođete u Petrograd da se svakako svratite k meni. Ja vam također balove dajem.

Ana Andrejevna. Mogu si predstaviti kako ukusni i raskošni moraju biti ti balovi!

Hlestakov. To se prosto ne može opisati. Na stolu, na primjer, lubenica – koja stoji sedam stotina rubalja. Juha je u posudama parobrodom upravo prispjela iz Pariza; kad se uzme pokrovac – udari ti u nos para i takav miris kakvog nećeš naći nigdje na svijetu. Ja sam vam svakog dana na balu. Tamo imam i društvo s kojim igram vist, a to je: ministar vanjskih posala, francuski poslanik, njemački poslanik i ja. A pri igri se tako umorim, da vam to ne mogu iskazati. Pa vam potrčim stubama u svoj stan na četvrtom katu – i velim kuharici: »Evo, Mavruša, kabanicu...« No šta ja tu... Imam jedne stepenice, koje... A kako je zanimljivo zaviriti u moje predsoblje, dok sam još u krevetu: grofovi se i knezovi tu muvaju i zuje kao pčele u košnici, samo se čuje š... š... š... Katkada naiđe i ministar... (*načelnik i svi ostali se ponizno dižu sa stolica*). Meni čak na pošiljkama pišu: vaša preuzvišenosti. Ja sam jednom upravljao cijelim departamentom.¹² To vam je bila čudnovata stvar: načelnik je otputovao – kuda, nije se znalo. I naravno, počelo se nagađati: šta i kako će se, tko će ga naslijediti? Mnogima je od generala zapinjalo oko za to mjesto i mnogi su ga se primali, ali kad su uzeli posao u ruke – nije išlo! Naoko se čini da je lako, a kad se malo prigleda, đavo bi ga znao! Konačno su uvidjeli da nije drugačije – nego ajde k meni. I u taj se mah razbježali po ulicama kuriri, kuriri, kuriri... možete li si predstaviti: trideset i pet hiljada samih kurira! Šta želite, pitam ja? »Ivane Aleksandroviću, pođite i preuzmite upravu departamenta!« Ja sam se, da vam pravo kažem, malo zbunio, izašao pred njih u spavaćem haljetku i htio, odbiti, ali sam se sjetio da to može doći i do cara, pa i u knjigu ocjena... »Dobro, gospodo, ja prihvaćam«, govorim im: »neka bude«, velim: »ja prihvaćam, samo se kod mene neće tako uredovati: jok, jok, jok! Ja sam vam već takav! Ja ću...« A tako je i bilo: prođem kroz departament – a ono kao da je potres, sve ti se tu trese i drhti kao list na vodi. (*Načelnik i ostali se tresu od straha; Hlestakov zapada u sve veću vatru*). O, ja ne poznajem šale; ja sam im svima zatjerao strah u kosti! Mene vam se boji i sam državni savjet. A šta vi mislite? Ja sam takav, pa Bog! Ja nikoga ne gledam... a svima govorim: »Ja sâm najbolje znam.« Mene ćete naći svuda, svuda. Ja

¹¹ Znameniti knjižar i izdavač onoga vremena.

¹² Odjeljenje kakvog ministarstva.

idem svaki dan u dvor. Mene će možda već sutra proizvesti u feldmarš... *(oklizne se i umalo ne pade na pod, ali ga činovnici sa strahopočitanjem pridržavaju).*

Načelnik *(prilazeći i tresući se na cijelom tijelu, nastoji nešto reći).* A va-va-va... va...

Hlestakov *(brzo i odlučno).* Šta je?

Načelnik. A va-va-va... va.

Hlestakov *(glasom kao i prije).* Ne razumijem ništa, gluposti.

Načelnik. Va-va-va... ša preuzvišenosti, ne bi li se malo otpočinuli... eto tu je soba i sve što treba.

Hlestakov. Ludorija – otpočinuti! Molim, ja sam spreman otpočinuti. Doručak vam je, gospodo, bio dobar... ja sam zadovoljan, potpuno zadovoljan. *(Deklamira).* Labardan! Labardan! *(Ulazi u pokrajnu sobu, a za njim načelnik).*

Sedmi prizor

Pređašnji osim Hlestakova i načelnika.

Bobčinski. Eto, Petre Ivanoviču, to vam je čovjek! Eto vidite, što znači čovjek! Nikada se u životu nisam našao pred tako odličnim licem, umalo da nisam umro od straha. Šta mi slite, Petre Ivanoviču, šta je on po činu?

Dobčinski. Ja držim, da mu ne fali mnogo do generala.

Bobčinski. A ja držim da mu general ne siže ni do nožnog palca! A ako je već general, onda mora biti generalisimus! Jeste li čuli kako je prikvačio državni savjet! Ajdemo ispričati to Amosu Fjodoroviču i Korobkinu. Zbogom, Ano Andrejevna!

Dobčinski. Zbogom, kumice. *(Obojica odlaze).*

Artemij Filipovič *(Luki Lukiču).* Strahota i užas. A čovjek sam ne zna zašto. A mi čak nismo osvanuli ni u uniformama. No, kad se taj probudi i pošalje izvještaj u Petrograd! *(Odlazi zamišljen zajedno s školskim nadzornikom i govori):* Zbogom, gospođo!

Osmi prizor

Ana Andrejevna i Marja Antonovna.

Ana Andrejevna. Ah, kako je drag!

Marja Antonovna. Ah, kako sladak!

Ana Andrejevna. I to fino njegovo vladanje! Na prvi se pogled vidi da je iz prijestolnice. A kretnje njegove i ostalo... Ah, kako je lijepo! Ja strašno volim takve mlade ljude! Uostalom ja sam sva izvan sebe. I mora da sam mu se svidjela: primijetila sam kako me promatra.

Marja Antonovna. Ali, mamice, to je on mene promatrao!

Ana Andrejevna. Molim te da mi prestaneš sa svojim glupostima! Ovdje su sasvim neumjesne.

Marja Antonovna. Ne, mamice, baš nije tako.

Ana Andrejevna. Eto ti je na! Bila bi nesretna kad se ne bi sa mnom mogla svađati! Ne može, pa Bog! A zašto da te promatra? A zašto da baš tebe promatra?

Marja Antonovna. Ta promatrao me je, mamice, jednako promatrao. I kad je počeo govoriti o književnosti, pogledao me, i kad je pričao kako je igrao vist s poslanicima, opet me je pogledao.

Ana Andrejevna. No možda te je i pogledao koji puta, ali to tek onako, da se rekne da te je pogledao. »A«, mislio on u sebi, »pa da i nju pogledam!«

Deveti prizor

Pređašnji i načelnik.

Načelnik (*ulazi na prstima*). Pst... pst..

Ana Andrejevna. Šta je?

Načelnik. Nije mi drago što sam ga opio. No, a šta onda ako je samo polovina onoga istina što je izgovorio? (*Zamisli se*). Pa kako neće biti istina? Čovjek u vinu svašta izbrblja: što mu je na srcu, to mu je i na jeziku. Naravno da je malo i slagao; ta bez laži nema ni razgovora. S ministrima igra u karte, ide u dvor... Tako da čim čovjek više o tom razmišlja, sve mu se više muti u glavi; upravo kao da stojiš na kakvome tornju ili kao da te hoće objesiti.

Ana Andrejevna. A ja se nisam ni najmanje preplašila; ja sam u njemu gledala obrazovanog, svjetskog i otmjenog čovjeka; a njegov me čin ni najmanje ne zanima.

Načelnik. No, vi – žene! Time sam sve kazao, svaka daljnja riječ je suvišna! Vama je sve – šala. Bubnete tako iz čistoga mira tek štogod. Vas se namlati pa je stvar u redu, a jadnoga muža kad stanu da vijaju, onda Bože pomози. Ti si se, dušice moja, držala prema njemu tako slobodno, kao da imaš pred sobom kakvog Dobčinskoga.

Ana Andrejevna. Zato se vi, ja vam savjetujem, nemojte brinuti. I mi ponešto znamo... (*pogledava na kćerku*).

Načelnik (*sam*). No, tko bi s vama došao na kraj!... E, to je zaista čudo! Ja se nikako ne mogu oporaviti od straha. (*Otvora vrata i govori na hodnik*). Miška! Zovi mi stražara Svis-tunova i Deržimordu: oni moraju biti negdje blizu za vratima. (*Poslije kratke šutnje*). Čudnovat li je sada svijet: da ljudi barem svojom vanjštinom nešto predstavljaju, pa da ne dođe do toga da se pred tobom nađe sitan, suhonjav čovječuljak, pa kako da raspoznaš šta je? Još čovjek u vojnoj odori izgleda kako-tako, a kad obuče fračić – muha pa muha, sa podrezanim krilima. Dugo se je u krčmi pretvarao, mlatio neke alegorije i nesmislice, da bi čovjek mislio da od njega neće uopće ništa saznati. A konačno je ipak dolijao. Nаgovorio je dapače više nego što je bilo potrebno. Vidi se da je još mlad!

Deseti prizor

Pređašnji i Osip.

(Svi mu idu u susret i vabe ga prstima k sebi.)

Ana Andrejevna. Dođi, dragi, dođi bliže!

Načelnik. Pst!... Šta je, šta je? Spava?

Osip. Ne, još se malo proteže.

Ana Andrejevna. Slušaj, kako se zoveš?

Osip. Osip, gospođo.

Načelnik (*ženi i kćeri*). Dosta, dosta! (*Osipu*). Je li, brajko, jesi li se dobro najeo?

Osip. Dobro, najljepša vam hvala, vrlo dobro.

Ana Andrejevna. A reci mi, Osipe: zar ne da tvojemu gospodaru dolaze u kuću mnogi grofovi i knezovi?

Osip (*u stranu*). A što da im kažem, kad su me tako dobro nahranili, što znači da će me kasnije još bolje pogostiti! (*Glasno*). Da, dolaze i grofovi.

Marja Antonovna. Osipe, dušo, kako je dražestan tvoj gospodar!

Ana Andrejevna. A reci mi, molim te lijepo, Osipe, kako on...

Načelnik. Molim vas, prestanite! Vi mi sa svojim pustim razgovorima samo smetate! Slušaj, dragi...

Ana Andrejevna. A šta je po činu tvoj gospodar?

Osip. Sasvim običan činovnik.

Načelnik. Ah, Bože moj, vi sa vašim glupavim raspitkivanjem! Ne date čovjeku ni da riječ progovori o stvari. No, dragi, kakav je onako tvoj gospodar? Je li strog? Znade li onako potjerati, ili ne?

Osip. Da, on voli red. Kod njega treba sve biti ispravno.

Načelnik. A meni se ti, brate, sviđaš. Ti mora da si dobar čovjek. Dakle, što...

Ana Andrejevna. Čuj me, Osipe, a kako gospodar kod kuće, nosi li uniformu?...

Načelnik. Dosta, zaboga, prave ste klepetuše! Tu je vrlo važna stvar: radi se o životu jednoga čovjeka... (*Osipu*). Kako sam rekao, ti mi se, dragi, vrlo sviđaš, a na putu nema zгорега da čovjek popije koju šalicu čaja više. Sad je prohladno vrijeme, evo ti zato par rubalja za čaj.

Osip (*primajući pare*). A, hvala vam lijepa, gospodine! Daj vam, Bože, zdravlja! Pomogli ste bijedniku.

Načelnik. Dobro, dobro, meni je samom mило. A slušaj, dragi...

Ana Andrejevna. Čuj me, Osipe, a kakve se oči najviše sviđaju tvome gospodaru?...

Marja Antonovna. Osipe, dušo! Kako dragi nosić ima tvoj gospodar!

Načelnik. Ta prestanite, dozvolite mi!... (*Osipu*). A kaži mi, molim te, prijatelju: na što tvoj gospodar obraća najveću pažnju, t. j. što mu se na putu najviše sviđa?

Osip. On voli već prema tome, nekad ovo, nekad ono. A najviše voli kad ga se lijepo dočeka i dobro pogosti.

Načelnik. Dobro pogosti?

Osip. Da, to mu se najviše sviđa. Pa i za mene, koji sam prosti kmet, gleda da mi bude dobro. Duše mi moje! Kad odemo slučajno kuda, on me tek zapita: »Je li, Osipe, jesu li te dobro pogostili?« »Slabo, vaše visokoblagoorođe!« – »E«, veli on, »to je slabi domaćin. Ti me sjeti«, govori on, »kad se povratimo!« – »A«, ja mislim u sebi, »Bog s njim! Ja sam priprost čovjek!«

Načelnik. Dobro, dobro, to sam htio znati. Za čaj sam ti dao, a sad evo još malo troška.

Osip. Ali šta mi to dajete, vaše visokoblagoorođe? (*sprema novac*). Neka, popit ću vam koju u zdravlje.

Ana Andrejevna. Dođi, Osipe, k meni, i ja ću ti dati.

Marja Antonovna. Osipe, dušo, poljubi gospodara! (*Iz druge se sobe čuje kašljanje Hlestakovovo*).

Načelnik. Pst! (*Diže se na prste; svi govore poluglasno*). Oslobodi vas Bože, da ovdje galamite! Ajde odavle! Dosta je već...

Ana Andrejevna. Ajdmo, Mašenjko! Ja ću ti reći nešto što sam primijetila kod gosta, a što smijemo samo nas dvije znati.

Načelnik. Eno ih, već klepeću! Podiđi samo i poslušaj, pa ćeš morati uši začepiti. (*Obraća se Osipu*). Dakle, brate...

Jedanaesti prizor

Pređašnji, Deržimorda i Svistunov.

Načelnik. Pst! Kako ovi krivonogi medvjedi lupaju čizmama! Tako lupaju kao da netko baca s kola teret od četrdeset pudi! Kuda vas đavo nosi?

Deržimorda. Ja sam pošao kud su mi naložili...

Načelnik. Pst! (*Zatvara mu usta*). Ovaj se dere kao vrana! (*Oponaša ga*). Pošao sam kud su mi naložili! Glas kao da mu iz bačve izlazi! (*Osipu*) A ti, brate, spremi tamo za gospodara sve što treba. (*Osip odlazi*). A vas dva stanite na vrata i ne mičite se s mjesta! I da mi nikoga stranoga ne pustite u kuću, a naročito da ne pustite trgovce! Ako mi propustite samo jednoga, ja ću... Ako samo vidite da se netko približava s molbom, pa makar i bez molbe, ili ako je samo nalik na čovjeka koji bi htio da se žali protiv mene, pograbite ga za šiju i izgurajte napolje! Eto tako! pošteno! (*Pokazuje nogom*). Razumijete? Pst!... Pst!... (*Odlazi na prstima za stražarima*).

Zastor pada.

Četvrti čin

Ista soba u načelnikovoju kući.

Prvi prizor

Oprezno, gotovo na prstima, ulaze: Amos Fjodorovič, Artemij Filipovič, poštar Luka Lukič, Dobčinski, Bobčinski, svi u punoj paradi i mundurama. Cijeli se prizor odigrava u po glasa.

Amos Fjodorovič. *(Postavlja sve u polukrug).* Zaklinjem vas Bogom, gospodo, stanite brže u polukrug, i gledajte da bude sve u redu! Od njega nas sačuvaj, Bože: taj vam i u dvor ide i državni savjet kvači! Stanite po vojnički, na svaki način po vojnički! Vi, Petre Ivanoviču, stanite onamo, a vi, Petre Ivanoviču, ovamo. *(I jedan i drugi Petar Ivanovič priskaču na prstima).*

Artemij Filipovič. Dobro, Amose Fjodoroviču, ali mi bi morali nešto poduzeti.

Amos Fjodorovič. A što zapravo?

Artemij Filipovič. Pa zna se, što.

Amos Fjodorovič. Stisnuti mu nešto u ruku?

Artemij Filipovič. No pa makar i to.

Amos Fjodorovič. Opasna je to stvar, dreknut će na nas: ta on je državna ličnost. Jedino možda kao doprinose plemstva za neki spomenik.

Poštar. Ili da mu kažemo: »došli poštom neki novci, a mi ne znamo čiji su«.

Artemij Filipovič. Pazite da vas on ne otpremi poštom nekamo dalje. To se tako ne radi u jednoj uređenoj državi. Zašto nas je ovdje cijeli eskadron? Predstaviti mu se možemo jedan po jedan, i to u četiri oka, pa onda... kako to već ide, ali ni uši ne smiju da čuju! Eto, kako se radi u dobro uređenom društvu. No, Amose Fjodoroviču, da počnete vi prvi?

Amos Fjodorovič. Bolje je da vi to učinite: u vašem je zavodu visoki gost bio pogošćen.

Artemij Filipovič. Onda je bolje da to učini Luka Lukič, prosvjetitelj mladeži.

Luka Lukič. Ne mogu, ne mogu, gospodo! Ja sam, kažem vam, tako odgojen da čim zagovori sa mnom netko tko je za jedan čin viši od mene, u meni duše nestaje, a jezik kao da se u blato uvalio. Ne, gospodo, poštedite me, zbilja me poštedite!

Artemij Filipovič. Da, Amose Fjodoroviču, osim vas nemamo nikoga. Vaša je svaka riječ kao da ju je Ciceron izustio.

Amos Fjodorovič. Ajte, ajte, kakav Ciceron! Pazi što su izmislili! Što se ponekad zaneseš, kad se povede razgovor o kućnim ili o lovačkim psima.

Svi. *(navaljuju na nj).* Ne, ne, vi ne govorite samo o psima, vi znate i o kuli babilonskoj. Ne, Amose Fjodoroviču, ne puštajte nas na cjedilu, budite ocem našim!... Ne, Amose Fjodoroviču!

Amos Fjodorovič. Ostavite me na miru, gospodo! (*U tom se čuju koraci i kašljanje u Hlestakovovoj sobi. Svi kidaju k vratima, guraju se i hoće izaći, kod čega ne izostaje da ne bi nekoga prignavili. Razliježu se poluglasni uzvici.*)

Glas Bobčinskoga. Jao, Petre Ivanoviču, Petre Ivanoviču, stali ste mi na nogu!

Glas Zemljanikin. Pustite mi, pustite, gospodo, barem dušu da izađe – grozno ste me pridavili! (*Čuje se još nekoliko usklika: Jao! Jao! Konačno svi izlete i soba ostane prazna.*)

Drugi prizor

Hlestakov (ulazi snenih očiju).

Hlestakov. Ja sam, čini mi se, pošteno zahrkao. Gdje su skupili toliko jastuka i perina? Sav sam se uznojio. Čini mi se da su mi jučer kod doručka dali nešto da popijem i u glavi mi još sada šumi. Ovdje, kako vidim, može se vrijeme vrlo ugodno provoditi. Ja volim gostoljubiv svijet, i meni se, pravo da vam kažem, više sviđa kad mi netko ugodni od čistoga srca, nego kad to čini iz interesa. I načelnikova kći baš nije na odmet, pa i mati je još takva, da bi se moglo... Ne, ja ne znam, ali meni se ovakav život sviđa.

Treći prizor

Hlestakov i sudac.

Sudac (*ulazi i zastane, i govori za sebe*). Bože, Bože! Daj da me to sretno mine; tako mi koljena klecaju. (*Vojnički se ispruži, rukom si pridržuje sablju i zatim glasno prozbori*). Čast mi je da vam se predstavim: sudac ovdašnjeg okružnog suda, koleški asesor Ljapkin-Tjapkin:

Hlestakov. Molim vas, sjednite. Dakle, vi ste ovdašnji sudac?

Sudac. Osamsto šesnaeste godine izabran sam voljom plemstva na tri godine, pa evo i danas vršim tu službu.

Hlestakov. A je li da se isplati biti sucem?

Sudac. U tri sam trogodišnjice bio predlagan za red sv. Vladimira, četvrtog stupnja, od mojih pretpostavljenih. (*U stranu*). Novac sam stisnuo u šaku, a ona mi je sva u vatri.

Hlestakov. A meni se sviđa Vladimir. Dok Ana trećega stupnja mi se već ne sviđa.

Sudac (*pomalo isteže naprijed ruku sa stisnutom pesnicom*). Gospode Bože, ja već ne znam gdje sjedim! Kao da sjedim na žeravici.

Hlestakov. Što vi to imate u ruci?

Sudac (*u zabuni spušta novac na pod*). Ništa...

Hlestakov. Kako ništa? Ja vidim da je tu pao neki novac.

Sudac (*drhće na cijelom tijelu*). Ne može biti! (*U stranu*). Bože ti moj! Evo me i pred sudom! Poslali su i kola po mene da me odvedu!

Hlestakov (*digne novac*). Naravno da su novci.

Sudac (*u stranu*). No sad sam konačno propao, sasvim propao.

Hlestakov. Znete li šta, pozajmite ih vi meni!

Sudac (*brzo*). Nego, nego... vrlo rado! (*U stranu*). Samo junački naprijed! Pomozi, Presveta Bogorodice!

Hlestakov. Ja sam vam se, znate, na putu istrošio: te za ovo, te za ono... Uostalom ja ću vam ih odmah, čim stignem u selo, poslati.

Sudac. Molim, kako možete tako! I bez toga sam toliko počašćen... Naravno da ću nastojati, slabim svojim silama, da revnošću i predanošću svojim pretpostavljenima... zaslužim... (*Digne se sa stolice i pruži ruke po šavovima od hlača*). Neću vas više uznemiravati svojom prisutnošću. Hoćete li izdati kakvu zapovijed?

Hlestakov. Kakvu zapovijed?

Sudac. Ja razumijevam pod tim da nećete izdati kakvu zapovijed ovdašnjem okružnom sudu?

Hlestakov. A čemu? Meni to sada nije ni najmanje potrebno; ne, ne, ništa, hvalim vam lijepo.

Sudac (*se klanja i odlazi – zatim u stranu*). No, grad je u našim rukama!

Hlestakov (*poslije odlaska sučevog*). Taj sudac je – valjan čovjek.

Četvrti prizor

Hlestakov i poštar.

(Poštar ulazi ukočeno u munduri, držeći sablju).

Poštar. Čast mi je da se predstavim: ja sam ovdašnji poštar, pridvorni savjetnik Špekin.

Hlestakov. Dobro mi došli! Ja volim ovakvo prijatno društvo. Sjednite. Zar ne, vi neprestano ovdje živite?

Poštar. Jest, molim.

Hlestakov. A meni se sviđa vaš gradić. Naravno da tu nema mnogo svijeta, – ali, šta ćete, kad nije prijestolnica. Je li, da nije prijestolnica?

Poštar. Prava božja istina.

Hlestakov. Ta samo u prijestolnici ima bontona, i nema tih provincijalnih gusaka. A što vi mislite, je li tako?

Poštar. Upravo je tako! (*U stranu*). Vidi ga, on ti nije ni najmanje naduven: za sve se raspituje.

Hlestakov. A ipak morate priznati da se u malom gradiću može vrijeme vrlo lijepo provesti?

Poštar. Navlas je tako.

Hlestakov. Šta je, po mojem mišljenju, najvažnije? Najvažnija je stvar da te se poštuje i iskreno voli – zar nije tako?

Poštar. Upravo je tako.

Hlestakov. Mene veseli, pravo da vam kažem, što se slažete sa mnom. Meni će tkogod reći da sam čudak, ali šta ću, kad mi je karakter takav. (*Gleda mu u oči i govori u sebi*)... A šta bi bilo da pozajmim novaca od tog poštara? (*Glasno*). Meni se desio čudnovati slučaj: na putu sam se potpuno istrošio. Ne biste li mi mogli pozajmiti tri stotine rubalja?

Poštar. Kako ne, kako ne? Vrlo rado. Evo, izvolite. Od srca rado.

Hlestakov. Mnogo sam vam zahvalan! Ja, pravo da vam kažem, ne volim ni za živu glavu da mi na putovanju bilo čega nedostaje. Zar nemam pravo?

Poštar. Potpuno pravo. (*Ustane, ukoči se i pritegne sablju*). Neću vas više uznemiravati svojom prisutnošću... Hoće li pasti kakva primjedba obzirom na upravu pošte?

Hlestakov. Nemam ništa za primijetiti.

(*Poštar se pokloni i izađe*).

Hlestakov (*pali cigaru*). Čini mi se da je i poštar vrlo pošten čovjek; barem je uslužan. Ja volim takve ljude.

Peti prizor

Hlestakov i Luka Lukič.

(*Luku Lukiča malone silom uguraju kroz vrata. Za njim se iz predsoblja jasno čuje glas: »Šta se bojiš?«*)

Luka Lukič (*se ispruži, ali pri tome dršće i priteže sablju*). Čast mi je da vam se predstavim: ja sam školski nadzornik, titularni savjetnik Hlopov.

Hlestakov. O, milo mi je! Sjednite, sjednite! Izvolite možda cigaru? (*Pružna mu cigaru*).

Luka Lukič (*neodlučno u sebi*). Eto ti na! Toga nisam očekivao. Da uzmem ili da ne uzmem?

Hlestakov. Uzmite, uzmite samo, to su vam dobre cigare! Naravno, da nisu onakve kakvih ima u Petrogradu. Tamo ti ja, brajko moj, pušim cigare po dvadeset i pet rubalja stotina, pa kad popušiš jednu takvu, prste si oblizuješ. Evo vam vatre, zapalite. (*Pružna mu svijeću*).

Luka Lukič (*kuša zapaliti, ali sav drhće*).

Hlestakov. Ali ne s toga kraja!

Luka Lukič (*od straha ispušta iz ruku cigaru, pljune i mahne rukom – u sebi*). Do đavola sve skupa! Utukao me je taj prokleti strah!

Hlestakov. Vi, kako vidim, baš niste prijatelj cigara. A kod mene je to, da vam pravo kažem, slaba strana. I još što se tiče ženskog spola, ne mogu biti ravnodušan. A kako kod vas? Kakve vam se više sviđaju, crнке ili plavojke?

Luka Lukič (*se tako zbunjuje da ne zna što da kaže*).

Hlestakov. No, recite mi otvoreno, crнке ili plavojke?

Luka Lukič. Ne pristoji se da kažem.

Hlestakov. Ne, ne, nemojte se izmotavati! Ja želim svakako saznati vaš ukus.

Luka Lukič. Usuđujem se javiti vam. (*U stranu*). Ja ni sam ne znam šta govorim; u glavi mi se sve okreće.

Hlestakov. A-ha! Nećete reći. Mora da vam je neka crnka zavrtila glavom! Priznajte, nije li tako?

Luka Lukič (*šuti*).

Hlestakov. A-ha! Pocrvenili ste, vidi, vidi! Zašto ne kažete?

Luka Lukič. Smeo sam se, vaše bla... preuzvi... viso... (*U stranu*). Izdao me prokleti moj jezik, izdao!

Hlestakov. Smeli ste se? A zar ne da u mojim očima ima nešto što tjera ljude u zabunu? Ja znam samo to da nijedna žena ne može odoliti mojim pogledima, zar ne?

Luka Lukič. Upravo tako.

Hlestakov. A meni se desio neobičan slučaj — na putu sam se sasvim istrošio. Možete li mi uzajmiti tri stotine rubalja?

Luka Lukič (*pipa po džepovima — u sebi*). Eto ti parade, ako nemam kod sebe! A ima, ima! (*Vadi i drhćući pruža novčanice*).

Hlestakov. Lijepa hvala.

Luka Lukič. Neću vam više smetati svojom prisutnošću.

Hlestakov. Zbogom.

Luka Lukič (*malo da ne trči iz sobe i govori za se*). No, hvala Bogu, sad valjda neće zaviriti u razrede.

Šesti prizor

Hlestakov i Artemij Filipovič.

Artemij Filipovič (*ulazi ukočen i priteže sablju*). Čast mi je da vam se predstavim: ja sam upravitelj bolnice, pridvorni savjetnik Zemljanika.

Hlestakov. Dobar dan, molim lijepo da sjednete.

Artemij Filipovič. Imao sam čast da vas osobno pratim i dočekam u bolnici, koja je povjerena mome nadzoru.

Hlestakov. Ah, da, sjećam se! Vi ste spremili onaj lijepi doručak.

Artemij Filipovič. Vrlo se rado staram za boljitak domovine.

Hlestakov. Ja ne mogu da vam ne izdam svoju slabu stranu — volim dobru kuhinju. Uostalom, molim vas, meni se čini kao da ste jučer bili nešto manji, je li to moguće?

Artemij Filipovič. To je lako moguće. (*Mala pauza*). Ali to mogu mirno reći, da ne žalim truda i da revnosno vršim svoju službu. (*Primiče se bliže sa svojom stolicom i govori u po glasa*). Eno ovdašnji poštar ništa pod Bogom ne radi: sav mu je ured u neredu: pošiljke se zadržavaju... izvolite se sami osvjedočiti. I sudac, koji je čas prije mene bio kod vas, vam samo leti za zečevima, u uredskim prostorijama drži pse, a vladanje mu je, da vam po duši kažem, — uostalom ja sam to dužan kazati radi općenite koristi, premda mi je rođak i prijatelj, — vladanje mu je za svaku osudu. Ovdje živi neki vlastelin Dobčinski, koga ste izvoljeli vidjeti, i kad god taj Dobčinski izađe iz kuće, već mu sudac sjedi kod žene, ja mogu na to prisegnuti... Pogledajte mu samo djecu: nijedno od njih nije nalik na Dobčinskoga, nego su sva, pa i ona najmanja djevojčica, živa slika i prilika suca.

Hlestakov. Ajte, molim vas! Ja na to ne bih došao.

Artemij Filipovič. A tek nadzornik naših škola. Ne znam kako mu je oblast uopće mogla povjeriti takvu dužnost. On je gori od jakobinca,¹³ a ulijeva mladeži tako slobodoumne misli da vam ne mogu ni kazati. Ako želite, ja vam to mogu pismeno razložiti!

Hlestakov. Dobro, pa makar i pismeno. Meni će biti vrlo milo. Ja vam, znate, u dosadi tako volim pročitati štogod zanimljiva... Kako se vi ono zovete? Uvijek vam zaboravljam ime.

Artemij Filipovič. Zemljanika.

Hlestakov. Ah, da, Zemljanika! A recite mi, molim vas, imate li djece?

Artemij Filipovič. O, da! Petero: dvoje je već odraslih.

Hlestakov. Šta velite, odraslih! A kako oni... kako se oni?...

Artemij Filipovič. Je l' te, izvoljeli ste pitati, kako se zovu?

Hlestakov. Da, kako se zovu?

Artemij Filipovič. Nikola, Ivan, Elizabeta, Marja i Perepetua.

Hlestakov. E vidite, to je lijepo.

Artemij Filipovič. Da vas prisutnošću svojom ne uznemirujem, da vam ne otimam vremena, koje je određeno za uzvišene dužnosti... (*Pokloni se u namjeri da ode*).

Hlestakov (*ga ispraćuje*). Ali ništa. Sve što ste vi tu izgovorili vrlo je smiješno. Molim i drugi puta... Ja to vrlo volim. (*Vraća se, otvara vrata i viče za njim*). Ej, vi! Kako se zovete? Ja sve zaboravljam kako vam je ime i prezime?

Artemij Filipovič. Artemij Filipovič.

Hlestakov. Čujte me, Artemije Filipoviču, meni se desila čudnovata stvar: na putu sam se potpuno istrošio. Ne bi li mi mogli pozajmiti jedno četiri stotine rubalja?

Artemij Filipovič. Kako ne!

Hlestakov. Baš će mi dobro doći! Hvala vam lijepa.

Sedmi prizor

Hlestakov, Bobčinski i Dobčinski.

Bobčinski. Čast mi je predstaviti se: ja sam građanin ovoga grada, Petar, Ivana sin, Bobčinski.

Dobčinski. Vlastelin Petar, Ivana sin, Dobčinski.

Hlestakov. Ah, da, ja sam vas već vidio! Vi ste, čini mi se, onomadne pali? No, što je s vašim nosom?

Bobčinski. Hvala Bogu! Budite bez brige: već mi je zacijelio, potpuno zacijelio.

Hlestakov. Dobro, da je zacijelio. Meni je drago (*Iznenada i odlučno*). Imate li novaca?

¹³ Riječ »jakobinac« označivala je u ono vrijeme svakoga čovjeka koji je bio neprijatelj društvenog i političkog poretka ondašnjeg vremena.

Dobčinski. Novaca? Šta će nam novci?

Hlestakov. Da mi pozajmite tisuću rubalja.

Bobčinski. Tolike svote, Boga mi, nemam. A da nemate vi, Petre Ivanoviču?

Dobčinski. Kod sebe nemam, budući da sam sav svoj novac, ako hoćete znati, položio u kasu socijalne skrbi.

Hlestakov. No, pa ako nemate tisuću, vi mi dajte stotinu rubalja.

Bobčinski (*prekapajući po džepovima*). Da nemate vi, Petre Ivanoviču, slučajno stotinu rubalja? Ja imam u svemu četrdeset rubalja u papiru.

Dobčinski. A ja svega dvadeset i pet rubalja.

Bobčinski. A vi pogledajte bolje, Petre Ivanoviču! Vaš je džep s desne strane, koliko znadem, rasparan, da nije tamo štogod zapalo.

Dobčinski. Ne, ni tamo nema ništa.

Hlestakov. Ne smeta ništa! Ja sam to tek onako kazao. Dobro, dajte mi tih šezdeset i pet rubalja... to je konačno svejedno. (*Uzima novac*).

Dobčinski. A smijem li vas zamoliti za jednu vrlo delikatnu stvar?

Hlestakov. A to bi bilo?

Dobčinski. Stvar je vrlo delikatne naravi: najstariji moj sin, znate, rodio se prije braka...

Hlestakov. Nije moguće?

Dobčinski. To jest, tako se to obično kaže, ali on je potpunoma moj sin, kao da je u braku rođen. To se naravno sve svršilo, kako i spada, zakonitim vezama sakramenta ženidbe. Zato vam ja, znate, želim da mi on već jednom postane pravim t. j. zakonitim sinom i da se nazove Dobčinskim, kao i ja.

Hlestakov. Dobro, neka se samo nazove, na tome nema ništa.

Dobčinski. Ja vas ne bi uznemirivao time, ali mi je žao njegovih sposobnosti... mnogo on obećaje: znade vam napamet svu silu pjesmica, a ako nađe nožić, za čas vam napravi kolica vješto, kao pravi majstor. Eno i Petar Ivanovič to znade.

Bobčinski. Da, vrlo je sposoban.

Hlestakov. Dobro, dobro! Ja ću se postarati za to, ja ću govoriti... ja se nadam... sve će to biti, da, da... (*Obraća se Bobčinskome*). A da nemate i vi nešto da mi kažete?

Bobčinski. O, da, imam vrlo poniznu molbu na vas.

Hlestakov. No, a ta bi bila?

Bobčinski. Ja vas molim najponiznije, kad se vratite u Petrograd, da tamo kažete svim raznim velikašima, senatorima i admiralima: vaša prejasnosti, ili preuzvišenosti, u tom i u tom gradu živi Petar Ivanovič Bobčinski. Baš tako recite: živi Petar Ivanovič Bobčinski.

Hlestakov. Vrlo dobro.

Bobčinski. A ako vam se pruži zgoda da i caru to kažete, tada i njemu recite: vaše imperatorsko veličanstvo, u tom i u tom gradu živi Petar Ivanovič Bobčinski.

Hlestakov. Vrlo rado.

Dobčinski. Oprostite što smo vas smeli svojom prisutnošću.

Bobčinski. Oprostite što smo vas smeli svojom prisutnošću.

Hlestakov. Ništa, ništa! Bilo mi je milo. (*Ispraćuje ih*).

Osmi prizor

Hlestakov sam.

Hlestakov. Ovdje ima mnogo činovništva. A meni se ipak čini da me oni drže za vladinog čovjeka. Istina, jučer sam im malo zamutio. E, glupani jedni! Ajde da opišem sve to i pošaljem Trjapičkinu u Petrograd: on piše članke — pa neka im se malo naruga. Ej, Osipe, daj mi pero i artije! (*Osip zaviri kroz vrata i kaže: »Odmah«.*) A Trjapičkinu ako netko padne u šake, — neka se čuva: on vam ni rođenog svog oca neće poštediti, a za novcem je lud. Uostalom ti su činovnici dobri ljudi; lijepo je s njihove strane da su mi pozajmili novaca. Ajde baš da prebrojim koliko imadem novaca. Eto to su sučeve tri stotine; eto od poštara tri stotine, šest stotina, sedam stotina, osam stotina... uh, kako je ova masna! Osam stotina, devet stotina. Oho, preko tisuće... Ded sada, kapetane, padni mi u šake pa da vidimo tko će koga!

Deveti prizor

Hlestakov i Osip (sa crnilom i artijom.)

Hlestakov. No eto vidiš, budalo, kako me časte i susreću.

Osip. Da, hvala Bogu! Samo znate li šta, Ivane Aleksandroviču?

Hlestakov. Šta?

Osip. Da odemo odavde. Već je vrijeme, bogami.

Hlestakov (*pije*). Budalaština! A čemu?

Osip. Pa tako. Pustite ih s milim Bogom! Proveli smo se ovdje dva dana, — no, i dosta! Zašto da se s njima dulje navlačimo... Ostavite ih! Za sat može da naiđe netko drugi... duše mi, Ivane Aleksandroviču! A konje, kakve imadu — odnijeli bi nas kao vile.

Hlestakov. Ne, ja želim još malo ovdje provesti. Da pođemo rađe sutra.

Osip. Zašto sutra! Velim vam, ajdemo, Ivane Aleksandroviču! Istina da vas ovdje uvelike časte, ali opet je bolje, znate, da mi što prije maknemo odavle... Ta vidite da vas drže za nekoga drugoga, a opet otac će vam se ljutiti što ste se toliko zadržali. A kako bi se sjajno mogli povesti! A tek konje kakve bi nam dali!

Hlestakov (*piše*). No, dobro. Odnosi najprije ovo pismo, a usput možeš uzeti i putni list. Samo gledaj da konji budu dobri. Kočijašima reci da će svaki dobiti od mene po rubalj ako me povezu kurirskom brzinom i ako usput budu pjevali!... (*Nastavlja s pisanjem*). Mogu si predstaviti kako će Trjapičkin umirati...

Osip. Ja ću, gospodaru, poslati pismo po kućnom slugi, a sâm ću spremi stvari, da ne gubimo vrijeme uzalud.

Hlestakov. Dobro, samo mi prije donesi svijeću.

Osip (*izlazi i govori iza scene*). Ej, čuj me, brate! Odnijet ćeš ovo pismo na poštu i kazat ćeš poštaru da ga primi bez poštarine; onda mu reci da odmah pošalje za gospodara najbolju kurirsku trojku; a vozarine, reci, gospodar ne plaća: vozarina da ide na državni trošak. I to da bude što brže, jer inače će se gospodar ljutiti. Stani, pismo još nije gotovo.

Hlestakov (*produžava s pisanjem*). Volio bih znati gdje on sada stanuje, da li u Poštanskoj ili Grahovoj ulici. On naime voli rado seliti i ne plaća stanarine. Pisat ću ipak u Poštansku ulicu. (*Zatvara pismo i stavlja adresu*).

Osip (*donosi svijeću. Hlestakov pečati pismo. U to se čuje glas Deržimorde.*) Kuda ćeš ti, bradonja? Jesam li ti kazao da ne smijem nikoga pustiti?

Hlestakov (*predaje Osipu pismo*). Evo, predaj ga!

Glasovi trgovaca. Pustite nas, bato, vi nas morate pustiti: mi imamo posla.

Glas Deržimordin. Gubite se, gubite se! On ne prima nikoga, spava. (*Galama se usijava.*)

Hlestakov. Tko je to tamo, Osipe? Pogledaj kakva je to galama!

Osip (*gleda kroz prozor*). Nekakvi trgovci hoće ući, ali ih stražar ne pušta. Mašu nekim papirima: sigurno bi htjeli govoriti s vama.

Hlestakov (*prišavši prozoru*). A šta želite, dragi moji?

Glasovi trgovaca. Utićemo se tvojoj milosti! Primite, gospodaru, naše molbe.

Hlestakov. Pustite ih, pustite! Neka priđu. Osipe, reci im: neka samo priđu. (*Osip odlazi*).

Hlestakov (*prima kroz prozor molbe, otvara i čita*). Njegovoj visoko blagorodnoj svijetlosti, gospodinu od financije, od trgovca Avdulina...« Đavo neka zna šta je ovo: ta takvog čina ni nema!

Deseti prizor

Hlestakov i trgovci (nose mješine vina i glave od šećera).

Hlestakov. Šta je, dobri ljudi?

Trgovci. Klanjamo se vašoj milosti.

Hlestakov. A šta želite?

Trgovci. Smiluj nam se, gospodaru! Trpimo mnogo ni krivi ni dužni.

Hlestakov. Od koga?

Jedan od trgovaca. Ta od našeg načelnika. Takvog vam načelnika, gospodaru, još nikad nije bilo. Tako nas guli da se ne da opisati. A sa svojim nas je ljudima toliko izmučio, da nam ne preostaje nego da se povješamo. Ne postupa s nama kako bi morao. Uhvati te za bradu i govori: »Ah, ti, Tatarine jedan!« Bogami! Ne bi rekli da ga u bilo čemu ne slušamo, ali ovako mi se držimo reda: što mu je ženi i kćeri potrebno za haljine – to mu dajemo i protiv toga nemamo ništa. Ali ne, njemu je sve premalo – ej, ej! Dođe u dućan i što mu god padne u ruke, uzima: ugleda vam komad sukna i veli: »E, dragi moj, to je krasno suknašce: ded, odnesi ga k meni.« A šta ti preostaje nego da ga odneseš, a u komadu ima nešto manje od pedeset aršina.

Hlestakov. Je li to moguće? Ah, pa to je lupež!

Trgovci. Bog nam je svjedok! Takvoga načelnika ne pamte davna vremena. Mi u dućanu, kad ga spazimo, počnemo odmah kriti stvari. Jedino što ne možemo kazati da uzima kakve fine stvari; on vam grabi svako smeće: imam vam pekmeza koji već sedam godina leži u buretu da ga nijedan moj sluga ne bi jeo, a on vam ga zagradi punom šakom i smaže. Imendan mu pada na dan sv. Antuna i već si mu svega nanosio, i misliš da mu

više ne treba. Ne, njemu je sve premalo: veli da mu je imendan i na dan sv. Onufrija. Šta da se radi? Moramo i na sv. Onufrija da nosimo.

Hlestakov. Pa to je pravi razbojnik!

Trgovci. Ej-ej! A pokušaj mu protusloviti, dovest će ti u kuću cijeli puk vojnika. A usudi se štogod drugo, on će dati zatvoriti vrata: »Ja te«, veli on, »neću išibati ili drugom kakvom mukom mučiti, – to mi«, govori on, »zakon zabranjuje, ali ti ćeš mi prijatelju proputati gorku!«

Hlestakov. E, kakav je to zlikovac! Ta zaslužio je da ga se pošalje u Sibiriju.

Trgovci. Spremili ga, vaša milosti, kud mu drago, nama je svejedno, samo da je podalje od nas. Ne prezri nam, dobri oče, naš hljeb i sol: klanjamo ti se, tko šećerkom, a tko mješinom vina.

Hlestakov. Ne, nemojte tako: ja ne primam nikakvog mita. Jedino kad biste mi na primjer ponudili zajam od trista rubalja – to bi bilo sasvim nešto drugo; ja bi primio.

Trgovci. Izvolite samo, zaštitniče naš! (*Vade novac*). Šta će ti tri stotine! Uzmi rađe pet stotina, samo nam pomози!

Hlestakov. Molim: kad je zajam, ja nemam ništa protiv, ja primam.

Trgovci (*mu podnose novac na srebrenom tanjuriću*). Uzmite, molim, skupa sa tanjurićem.

Hlestakov. No, to mogu učiniti.

Trgovci (*se klanjaju*). Pa uzmite onda i šećera.

Hlestakov. O ne, ja mita nikakvog...

Osip. Vaše visokoblagorođe! Zašto ne uzmete? Uzmite! Na putu će vam dobro doći. Dajte amo te glave i mješine! Ovamo sve! Sve će dobro doći. A šta imate tamo? Uže? Dajte i njega amo, – i uže će dobro doći na putu: polupaju nam se kola ili što drugo – pa možemo svezati.

Trgovci. Učinite nam to, vaša prejasnosti! Ako nam ni vi ne pomognete u našoj nevolji, ne znamo što ćemo učiniti: morat ćemo se povješati.

Hlestakov. Svakako, svakako! Ja ću se pobrinuti. (*Trgovci izlaze; čuje se ženski glas*).

Ženski glas. Ne, ti me moraš pustiti! Ja ću se pritužiti njemu samome. – Nemoj me gurati tako surovo!

Hlestakov. Što je to tamo? (*Prilazi k prozoru*). A šta bi ti, ženo?

Glasovi dviju žena. Molimo te, oče i gospodaru, zapovjedi da nas propuste.

Hlestakov (*kroz prozor*). Propustite ih!

Jedanaesti prizor

Hlestakov, bravarica i podčasnikova žena.

Bravarica (*klanja se do zemlje*). Milost, gospodaru!

Podčasnikovica. Milost, gospodaru...

Hlestakov. A tko ste vi, žene?

Podčasnikovica. Ja sam žena podčasnika Ivanova.

Bravarica. A ja sam bravarica, ovdašnja građanka, Fevronja Petrova Pošljopkina, dobrotvore naš...

Hlestakov. Stanite, neka govori najprije jedna; ti dakle, šta želiš?

Bravarica. Milost, gospodaru, došla sam se žaliti na načelnika! Da pošalje Gospod sve zlo na nj, pa da ni djeca ni on lupež, ni stričevi ni tetke nemali u ničem Božjeg blagoslova!

Hlestakov. A zašto?

Bravarica. Ta muža mi je, pokvarenjak jedan, otjerao u vojsku, iako nije bio red na nama! On to nije smio ni po zakonu, jer moj muž je oženjen.

Hlestakov. Kako je on to mogao učiniti?

Bravarica. Eto, učinio mi je, lupež, učinio – ne daj mu, Bože, mira ni na ovom ni na drugom svijetu! Prisjelo i tetki njegovoj, ako je ima, i ocu, ako mu živi, dao Bog da crkne, živinče jedno, i da ga nestane za vječna vremena, lupeža jednog! Trebao je uzeti sina krojačeva, koji je i pijanac, ali su mu roditelji njegovi dali bogati dar, nakon čega se oborio na sina trgovkinje Pantelejeve, a Pantelejeva je poslala načelnikovoj ženi tri komada platna, i na to se on bacio na mene. »Šta će ti muž«, veli on, – »on ti više ne treba«. Ta valjda ja jedina znam treba li mi ili ne treba: to je moja stvar, zlikovče jedan! »On ti je«, veli on, »tat, pa ako do sada i nije ništa ukrao, ne mari, on će ukrasti, i njega će ionako uzeti u vojsku«. A što ću ja bez muža, lupežu jedan! Ne ugledala ti cijela tvoja rodbina svjetla Božjega, a ako imaš i punicu, da ti i punici...

Hlestakov. Dobro, dobro! No, a ti šta želiš? (*Ispraćuje staricu*).

Bravarica (*odlazeći*). Nemoj zaboraviti, dobrotvore moj! Budi milostiv sa mnom!

Podčasnikovica. Na načelnika sam, gospodaru, došla da se pritužim.

Hlestakov. No, pa šta, zašto? Govori kratko.

Podčasnikovica. Dao me istući, gospodaru!

Hlestakov. Kako to?

Podčasnikovica. Nehotice, dobrotvore moj. Potukle se babe na trgu, a kako policija nije blagovremeno stigla, uhvatili su mene i tako me isprebijali: dva dana nisam mogla sjediti.

Hlestakov. Pa šta da sada učinimo?

Podčasnikovica. Učiniti se, naravno, ne može ništa. A što se zabunio, da plati globu. Ja nemam ni najmanje volje da se odrekнем sretnoga slučaja, a novac bi mi sada vrlo dobro došao.

Hlestakov. Dobro, dobro! Idite, idite! Ja ću sve urediti. (*Kroz prozor se pomaljavu ruke s molbama*). Tko je to još tamo? (*Priđe prozoru*). Neću, neću! Ne treba, ne treba! (*Odlazi*). Dosadili mi, đavo ih odnio! Ne puštaj nikoga, Osipe!

Osip (*viče kroz prozor*). Ajte, ljudi, ajte, nema sada vremena, dođite sutra! (*Vrata se otvaraju i na njima se pokaže neka figura u otrcanom plaštu, neobrijane brade, nabuhlih usnica i povezanog lica; iza nje se u perspektivi vidi još nekoliko drugih figura*).

Osip. Odlazi, odlazi! Šta si navalio? (*Upire se rukama prvome u trbuh i ispada s njime zajedno u predsoblje, zalupivši za sobom vrata*).

Dvanaesti prizor

Hlestakov i Marja Antonovna.

Marja Antonovna. Ah!

Hlestakov. Šta ste se tako prepali, gospođice?

Marja Antonovna. Ne, ja se nisam prepala.

Hlestakov (*udvorno*). Molim, molim, gospođice, meni je vrlo milo da me držite za čovjeka koji... Smijem li vas zapitati: kuda ste se uputili?

Marja Antonovna. Pravo da vam kažem, nikuda.

Hlestakov. A zašto se, na primjer, vi niste bilo kuda otputili?

Marja Antonovna. Mislila sam da nije slučajno ovdje mamica...

Hlestakov. No, ja bi ipak htio znati, zašto vi niste pošli kuda?

Marja Antonovna. Ja sam vas smela. Vi ste bili zabavljeni važnim poslovima.

Hlestakov (*udvorno*). Vaše su oči ljepše od važnih poslova. Vi mi nikako, na nikakav način, ne možete smetati; vi me naprotiv možete samo obradovati.

Marja Antonovna. Vi se izražavate prijestolnički.

Hlestakov. A to sve za tako prekrasno biće, kao što ste vi. Smijem li biti tako sretan da vam ponudim stolicu? Ali ne, za vas nije stolica, za vas je prijestolje.

Marja Antonovna. Ja zapravo ne znam... a trebala bih ići. (*Sjedne*).

Hlestakov. Kako imate prekrasnu maramicu.

Marja Antonovna. Ah, vi podrugljivci, samo da vam je ismijavati provincijalke.

Hlestakov. Kako bih ja samo želio, gospođice, da sam ta vaša maramica i da mogu obavijati vaš bijeli poput ljiljana vratić!

Marja Antonovna. Ja upravo ništa ne razumijem, o čemu vi to govorite; kakvu to maramicu mislite... Danas je vrlo čudnovato vrijeme.

Hlestakov. A vaša su ustašca, gospođice, ljepša od svakog vremena.

Marja Antonovna. Vi mi govorite same takve stvari... Ja bih vas rađe zamolila da mi napišete na uspomenu par stihova u album. Vi ih sigurno znate mnogo.

Hlestakov. Vama, gospođice, što god želite. Recite samo, kakve stihove želite?

Marja Antonovna. Bilo kakve, tako — neke lijepe, nove.

Hlestakov. Šta će vam stihovi! Ja ih toliko znadem.

Marja Antonovna. No, recite mi već jednom, kakve ćete mi napisati?

Hlestakov. A zašto da vam govorim? Ta ja ih i onako znam.

Marja Antonovna. Ja ih silno volim...

Hlestakov. O, ja ih znam svakojakih. No uzmimo na primjer ove: O čovječe, koji u žalosti svojoj nepravedno vičeš na Boga...¹⁴ ili kakve druge... sada ih se samo ne mogu sjetiti, što je uostalom posve svejedno. Umjesto stihova ja ću vam rađe otkriti svoju ljubav, kojom od prvoga vašega pogleda... (*Primiče stolicu*).

¹⁴ Iz jedne Lomonosove ode.

Marja Antonovna. Ljubav? Ja vam ne znam što je to ljubav... ja nisam nikada ni znala šta bi to imalo biti ljubav... (*Odmiče stolicu*).

Hlestakov. A zašto vi odmičete svoju stolicu? Bit će nam ljepše, ako sjednemo bliže jedno drugome.

Marja Antonovna (*se odmiče*). Zašto baš bliže? Mi možemo i dalje.

Hlestakov (*se primiče*). A zašto baš dalje? Mi možemo i bliže.

Marja Antonovna (*se odmiče*). A zašto to?

Hlestakov (*se primiče*). Ta vama se samo čini da smo blizu; a vi si predstavite da smo daleko. Kako bi ja bio sretan, gospođice, kad bi vas mogao stisnuti u svoj naručaj.

Marja Antonovna (*okrene se k prozoru*). Što je to, kao da je nešto proletjelo? Kao svraka ili druga kakva ptica?

Hlestakov (*je poljubi u rame i gleda na prozor*). Da, to je bila svraka.

Marja Antonovna (*ustaje sva ogorčena*). Ne, to je previše... To je drskost!...

Hlestakov (*je zadržava*). Oprostite, gospođice: to je bilo iz ljubavi, iz čiste ljubavi.

Marja Antonovna. Zar me vi smatrate takovom provincijalkom... (*Hoće otići*).

Hlestakov (*nastoji je zadržati*). Iz ljubavi, iz čiste ljubavi. Ja sam se, Marjo Antonovna, tek malo našalio, nemojte se ljutiti! Ja sam pripravan na koljenima vas moliti za oprostjenje. (*Baca se na koljena*). Oprostite mi, oprostite! Vi vidite da vas na koljenima molim!

Trinaesti prizor

Pređašnji i Ana Andrejevna.

Ana Andrejevna (*spazivši Hlestakova na koljenima*). Ah, gledaj ti to!

Hlestakov (*ustaje*). A, do đavola!

Ana Andrejevna (*kćeri*). Šta mu to znači, gospođice, što se tu događa?

Marja Antonovna. Ja, mamice...

Ana Andrejevna. Smjesta da mi se nosiš odavle! Razumiješ, i nemoj mi dolaziti na oči. (*Marja Antonovna odlazi plačući*). Oprostite, ali ja sam tako iznenađena...

Hlestakov (*u stranu*). I ova baš nije loša. (*Pada na koljena*). Gospođo, vi vidite da izgaram od ljubavi.

Ana Andrejevna. Šta, vi na koljenima? Ali ustanite! Ovdje je pod sasvim nečist.

Hlestakov. Ne, ne ustajem, nikako ne ustajem dok ne saznam što mi je suđeno: život ili smrt!

Ana Andrejevna. No dozvolite, ja još ne shvaćam potpuno značenje vaših riječi. Ako se ne varam, to sve ide na račun moje kćeri?

Hlestakov. O ne, ja sam u vas zaljubljen. Moj je život na kocki. Ako mi tvrdu moju ljubav ne okrunite, ja nisam dostojan živjeti na svijetu. Plamenim vas grudima svojim molim za vašu ruku.

Ana Andrejevna. Ali dozvolite da primijetim nešto: ja sam vam u neku ruku... udata.

Hlestakov. Ne mari! Ljubav ne poznaje razlike; i Karamzin je kazao: »Zakoni osuđuju«. ¹⁵ Mi ćemo se skloniti za vodene sjene... Ruku vašu, ruku molim.

Četrnaesti prizor

Pređašnji i Marja Antonovna (iznenada uleti.)

Marja Antonovna. Mamice, tatica je kazao, da bi... (*Spazivoši Hlestakova na koljenima, krikne*). Ah, što mu je opet to?

Ana Andrejevna. No, šta je! Šta želiš? Šta si tako vjetrenjasta! Upala si u sobu kao pokisla mačka. No, pa šta si tu našla tako neobičnoga? Šta ti je to palo na pamet? Vladaš se, duše mi, kao dijete od tri godine. Ništa, ništa, upravo ništa se njoj ne pozna da ima osamnaest godina. Ne znam sama kad ćeš biti malo pametnija, kad ćeš se vladati kako to dolikuje dobro odgojenoj djevojci; kad ćeš već jednom znati šta valja i šta je fino i ugladeno ponašanje!

Marja Antonovna (*kroz suze*). Mamice, ja zbilja nisam znala...

Ana Andrejevna. Tebi se stalno nešto vrze po glavi; ti se previše ravnaš po kćerima Ljapkina-Tjapkina! Šta imaš na njima! Da mi se nisi ravnala po njima! Ti imaš u koga se ugledati – na primjer u svoju majku. Eto, u nju treba da se ugledaš.

Hlestakov (*hvata kćerku za ruku*). Ano Andrejevna, ne protivite se našoj sreći, blagoslovite postojanu ljubav!

Ana Andrejevna (*u čudu*). Dakle vi ste u nju?...

Hlestakov. Odlučite: život ili smrt!

Ana Andrejevna. No, eto vidiš, glupača, eto vidiš: radi tebe, gada, gost je izvoljeo pasti na koljena; a ti si uletila u sobu kao da si poludila. I pravo bi bilo kad ja sada ne bih dozvolila: ti te sreće ne zaslužuješ.

Marja Antonovna. Neću, mamice, nikad više.

Petnaesti prizor.

Pređašnji i načelnik (sav se zaduvao).

Načelnik. Neću više, vaša preuzvišenosti! Poštedite! Poštedite!

Hlestakov. Pa šta je?

Načelnik. Malo su se prije trgovci pritužili vašoj preuzvišenosti. Časti mi moje da ni polovina onoga što su vam govorili nije istina! Ne ja, nego oni kradu i varaju narod. Podča-

¹⁵ Iz Karamzinove priče »Otok Borngolm«.

snikovica vam je nalagala da sam je ja dao istući; ali ona laže, duše mi moje, laže. Ona se sama dala istući.

Hlestakov. Do bijesa i ta podčasnikovica — šta me se ona tiče!

Načelnik. Ne vjerujte, ne vjerujte! To su vam lažitorbe... njima ni najmanje dijete ne vjeruje. Njih već cijeli grad kao takove poznaje. A što se tiče varanja, mogu vam reći: to su tolike varalice, da ih svijet ne poznaje.

Ana Andrejevna. A znaš li ti kako nas je Ivan Aleksandrovič počastio? On je zaprosio ruku naše kćeri.

Načelnik. Kako! Kako!... Ženo, ti si poludila! Nemojte se ljutiti, vaša preuzvišenosti; ona vam je malo priglupa, to joj je ostalo od matere.

Hlestakov. Da, ja molim za ruku. Ja sam zaljubljen.

Načelnik. Ne mogu povjerovati, vaša preuzvišenosti!

Ana Andrejevna. Ali kad ti se veli?

Hlestakov. Ja se ne šalim... Ja bih od ljubavi mogao sići s uma.

Načelnik. Ne smijem povjerovati, a nisam ni dostojan tolike časti.

Hlestakov. A ako vi ne pristanete da mi dadnete ruku Marje Antonovne, ja sam đavo sâm znade na što sve pripravan.

Načelnik. Ne mogu povjerovati: ta vi se šalite, vaša preuzvišenosti.

Ana Andrejevna. Ah, ti si zaista tikvan! No pa kad ti kažu!

Načelnik. Ne mogu vjerovati.

Hlestakov. Dajte mi je, dajte! Ja sam očajnik, ja sam na sve spreman: ako se ubijem, vi ćete odgovarati pred sudom.

Načelnik. Ah, Bože moj! Ja, ovaj, nisam kriv ni dušom ni tijelom! Nemojte se ljutiti! Izvolite učiniti tako kako je vašoj milosti najbolje po volji. A u mojoj se glavi sada... ni sam ne znam što događa. Tako sam najednom oglupavio, što mi se dosad nije nijednom dogodilo.

Ana Andrejevna. No, blagoslovi već jednom.

(Hlestakov prilazi s Marjom Antonovnom).

Načelnik. Neka vas blagoslovi sâm Gospod, a ja nisam ništa kriv. *(Hlestakov se ljubi s Marjom Antonovnom. Načelnik ih promatra).* Do đavola! Pa to je zbilja! *(Tare oči).* Da, da, ljube se, baš se ljube! *(Kliče i poskakuje od veselja).* Ej, Antone, Antone! Ej, načelniče! Kao da su zaručnik i zaručnica! Eto, kakva te je sreća snašla!

Šesnaesti prizor

Pređašnji i Osip.

Osip. Konji su upregnuti.

Hlestakov. A, vrlo dobro... evo me odmah.

Načelnik. Zar kanite na put?

Hlestakov. Da, idem.

Načelnik. A kada ćemo, to jest... Vi ste, čini mi se, sami izvoljeli nešto natuknuti o svadbi.

Hlestakov. To mi je došlo iznenada, ja odlazim samo na jedan dan k stricu – nekom bogatom starcu; a sutra ću se vratiti.

Načelnik. Ne smijemo vas zadržavati, u nadi da ćete nam se sretno povratiti.

Hlestakov. Nego, nego, ja ću odmah natrag. Zbogom, ljubavi moja... ne, ne mogu iskazati! Zbogom, dušice! (*Ljubi je u ruku*).

Načelnik. Da ne trebate štogod za put? Vi ste, čini mi se, izvoljeli biti u neprilici radi novca?

Hlestakov. O, ne, čemu? (*Malo promisli*). Uostalom, molim.

Načelnik. Koliko želite?

Hlestakov. No zadnji ste mi puta dali dvije stotine, to jest ne dvije stotine, nego četiri stotine, – ja se neću okoristiti vašom pogreškom, – a sad mi, recimo, dajte isto toliko, da bude ravnih osam stotina.

Načelnik. Izvolite! (*Vadi iz novčanika*). I baš kao naručeno: same nove novčanice.

Hlestakov. A, da! (*Uzima i ogledava novčanice*). To je lijepo. A ne kažu li da nove novčanice znače novu sreću?

Načelnik. Tako je.

Hlestakov. Zbogom, Antone Antonoviču! Najljepša vam hvala za vašu gostoljubivost; nigdje me nisu tako lijepo primili. Zbogom, Ano Andrejevna! Zbogom, i ti, dušice moja, Marjo Antonovna!

Iza pozornice.

Glas Hlestakova. Zbogom, dušo moje duše, Marjo Antonovna!

Glas načelnikov. A kako to? Zar ćete ovako na prostim poštanskim kolima putovati?

Glas Hlestakova. Da, ja sam se već na to privikao. Mene od federa glava boli.

Glas kočijaša. Br... r...

Glas načelnikov. Pa barem da sjedalo prekrijete bilo čime, makar ćilimom. Ako izvolite, ja ću narediti da vam donesu ćilim.

Glas Hlestakova. Ne, čemu? Šta će mi; a uostalom, neka mi dadu ćilim.

Glas načelnikov. Ej, Avdotja! Skoči u spremište, izvadi najljepši perzijski ćilim, onaj plavi, perzijski, brže!

Glas kočijaša. Br... r...

Glas načelnikov. Dakle, kad nam zapovijedate da vas čekamo?

Glas Hlestakova. Sutra ili prekosutra.

Glas Osipa. A, eto ćilima! Ded amo! Tu ga metni! A sad dodaj s one strane malo sijena.

Glas kočijaša. Br... r...

Glas Osipa. Evo s ove strane! Ovamo, ovamo! Dobro! Bit će sjajno! (*Udara rukom po ćilimu*). A sada sjednite, vaše blagorođe!

Glas Hlestakova. Zbogom, Antone Antonoviču!

Glas načelnikov. Zbogom, vaša preuzvišenosti!

Ženski glasovi. Zbogom, Ivane Aleksandroviču!

Glas Hlestakova. Zbogom, mamice!

Glas kočijaša. Ej, prvaci, naprijed. (*Zvončić zazvoni, a zastor pada.*)

Peti čin

Ista soba.

Prvi prizor

Načelnik, Ana Andrejevna i Marja Antonovna.

Načelnik. No, Ano Andrejevna? A? Takva šta nisi pomišljala? Bogate li lovine, je l' de! No, priznaj otvoreno: ni u snu nisi pomišljala da od obične načelnikovice najednom postaneš... gada mu, sa samim si se đavolom srepila!

Ana Andrejevna. Kako ne; ja sam to odavna znala. Tebi je to čudnovato, jer si priprost čovjek, jer nisi nikad vidio malo boljeg svijeta.

Načelnik. Pa ja sam sâm, draga moja, bolji čovjek. A ipak, kad pomislim, Ano Andrejevna, što smo mi pravo za pravo postali! A, Ano Andrejevna? Visoko smo, đavo ga odnio, poletjeli! Pričekaj malo, sad ću ja zapapriti svim tim lupežima koji su me tužili i žalili se protiv mene! Ej, ima li koga tamo! (*Ullazi stražar.*) A, to si ti, Ivane Karpoviču! Dozovi mi, brate, ovamo trgovce. Ja ću im, lupežima! Dakle tužili ste me! Vidi ti to prokleta Judino pleme, pričekajte malo, golubovi moji! Do sada sam vas samo gladio, a odsele ću vam kožu skidati! Zapiši sve koji su dolazili žaliti se na mene, a naročito mi pripazi na piskarala, piskarala, koji su im sastavljali molbe. A javi im svima, da znadu: eto, reci im, kakvu je čast namijenio Gospod našem načelniku, da udaje kćer svoju – ne, da bi kazao, za kakvog god običnog čovjeka, već za takvoga, kakav se još nije rodio, a koji može učiniti sve, sve, sve! Javi to svima da znadu! Viči to na sva usta, udri u sva zvona, đavo ga odnio! Kad se slavi, da se slavi. (*Stražar odlazi.*) Eto, Ano Andrejevna! No, a sada, gdje ćemo živjeti? Ovdje ili u Petrogradu?

Ana Andrejevna. Naravno, u Petrogradu. Kako bi mogli ovdje ostati?

Načelnik. Pa dobro, kad već hoćeš u Petrogradu, neka ti bude u Petrogradu; a i ovdje bi bilo zgodno. Ali što ja to govorim, ta ja ću, čini mi se, skoro načelništvo poslati do đavola, je li, Ano Andrejevna?

Ana Andrejevna. Naravno, šta će nam načelništvo!

Načelnik. A šta misliš, Ano Andrejevna, zar ne, da bi ja sad mogao dobiti kakav visoki čin, ta on ti je sa svima ministrima na *ti*, a ide i u dvor. On mi može priskrbiti takvo unapređenje da bih s vremenom mogao postati i general. Šta misliš, Ano Andrejevna: bi li ja mogao postati general?

Ana Andrejevna. Kako ne! Naravno da bi mogao.

Načelnik. E, đavo ga odnio, mora da je slavno biti generalom. Tek ti objese lentu preko ramena. A koja je lenta ljepša, Ano Andrejevna, crvena ili plava.¹⁶

¹⁶ Pod crvenom lentom misli orden sv. Ane prvoga stepena, a pod plavom orden Bijeloga Orla.

Ana Andrejevna. Naravno da je plava ljepša.

Načelnik. E, vidi je, kako je nestašna! Dobra će biti i crvena. Evo zašto mi se hoće biti generalom! Zato, kad ti se desi slučaj da moraš kamo putovati, a ono ti kuriri i ađutanti uvijek lete naprijed. »Konje!«, a na stanicama ih nitko ne dobiva, svi čekaju: svi ti titularci, kapetani, načelnici, a ti se ni ne osvrćeš na nikoga! Padneš na objed kakvomu gubernatoru, a tamo ti stoji načelnik! He, he, he! (*Guši se i zamire u smijehu.*) Ah, to je vraški zamamljivo!

Ana Andrejevna. Tebi se samo prostote sviđaju. Ti trebaš znati da ćeš morati svoj život sasvim promijeniti i da odsele u tvoje društvo ne spada više kakvogod sudac-psetar, s kojim sada hodaš u lov na zečeve, ili Zemljanika. Tvoji budući znanci bit će ljudi finih manira: grofovi i drugi svjetski ljudi... Samo ja se, da ti pravo kažem, nešto bojim: tebi katkada izleti po koja riječ koja se u finom društvu ne govori.

Načelnik. Pa šta zato, riječ i onako nikome ne škodi!

Ana Andrejevna. Dobro, dok si bio načelnikom; ali tamo ti se sasvim drugačije živi.

Načelnik. Da, tamo, vele, da imaju dvije vrste riba: rjapuška i korjuška, a te su takve da čovjeku slina navrne na usta, kad ih jede.

Ana Andrejevna. Tebi samo da je ribica! Ja drugačije neću nego da naša kuća bude prva u prijestolnici, i da bi u mojoj sobi mirisalo ambreom,¹⁷ da čovjek ne bi mogao unići a da ne bi sklopio oči. (*Sklapa oči i miriše.*) Ah, kako je divno!

Drugi prizor

Pređašnji i trgovci.

Načelnik. O, zdravo da ste, sokolovi moji!

Trgovci (*mu se klanjaju*). Želimo ti sve dobro, oče naš!

Načelnik. No, golubovi moji, kako živite? Kako vam ide trgovina? Je li, samovarci, aršinci, jeste li me tužili? Vi arhilopovi, protobeštije, razbojnici morski, vi da se žalite? Šta, je li vam pomoglo? »Eno sad će ga«, misle, »baciti u tamnicu!...« Znete li vi da bi vas sedam đavola i jedna vještica trebalo...

Ana Andrejevna. Ah, Bože moj! Kakve ti to riječi govoriš, Antoša!

Načelnik (*ljutito*). Nije mi sada do toga da pazim ha riječi! Znete li vi da taj isti činovnik, kojemu ste se žalili, uzima moju kćer za ženu? Je li? A šta sad velite? Sad ću vam ja!... Vi varate narod!... Pogodite se s državom, prevarite je za sto tisuća, postavite joj gnjilo sukno, a zatim poklonite dvadeset aršina, pa da vas poslije toga još nagradimo! Da oni tamo znađu, ti bi vas... Turate u naprijed svoje trbušine i govorite: mi smo trgovci, nemojte nas dirati; »mi se«, velite, »ni plemićima ne damo«. A plemići... rugobe vi jedne!... plemići su ipak nešto učili: ako ih i biju po školama, to je samo u njihovu korist, da bolje nauče. A kako vi? Počinjete s fakinažama, a gazda vas bije zato što ne znate varati. Još dok si deran, dok još ne znaš »Oče naš«, a već varaš; a kad ti se izvali trbušina i kad si natrpaš

¹⁷ Neka vrsta parfuma, koja se odlikuje jakim mirisom i ne ishlapljuje.

džepove, hoćeš biti gospodin! E, čudnog mi čuda! Zato što ti na dan popiješ šesnaest samovara čaja, zato da se praviš važnim! Pljujem ti ja na tu tvoju glavu i na to svoje gospodstvo!

Trgovci (*se klanjaju*). Oprostite nam, Antone Antonoviču!

Načelnik. Ti da se žališ? A tko ti je pomogao varati, kad si gradio most i kad si za građu računao dvadeset tisuća, a nisi je utrošio ni za sto rubalja? Jesam li ja, jarče stari, bio kod toga? Ti si na to zaboravio? Ja, da samo hoću da te odam, mogao bih te otpremiti u Sibiriju. Gukni sada, golube! A?

Jedan trgovac. Krivi smo i pred Bogom i pred vama, Antone Antonoviču, sam nas je nečastivi na to naveo. Ubuduće se nećemo na vas tužiti. Traži od nas šta te volja... samo se nemoj ljutiti!

Načelnik. Kako da se ne ljutim! Eto sad plaziš preda mnom na koljenima. A zašto? Zato što se svršilo meni u prilog, a da je samo malo prevagnulo u tvoju stranu, ti bi mene, gnjuse jedan, zgazio u blato, a odozgo bi još i brvno navalio.

Trgovci (*klanjaju se do zemlje*). Poštedi nas, Antone Antonoviču!

Načelnik. Sad je: »Poštedi, poštedi nas! A prije šta je bilo? Ja bi vas... (*mahne rukom*). No, neka vam Gospod oprost! Sad dosta toga! Ja sam čovjek koji sve rado zaboravlja; samo ubuduće gledaj da budeš na oprezu! Ja udajem kćerku, ali ne za kakvoga god plemića; da čestitke budu... razumiješ? Nemojte misliti da će malo sušene ribice ili šećerna glava biti dosta... no, sad idite s milim Bogom! (*Trgovci odlaze*).

Treći prizor

Pređašnji, Amos Fjodorovič, Artemij Filipovič, a kasnije Rastakovski.

Amos Fjodorovič (*još s vrata*). Smijem li vjerovati glasovima, Antone Antonoviču? Velika vam je sreća pala u dio.

Artemij Filipovič. Čast mi je čestitati vam na velikoj sreći! Ja sam se od srca obradovao, kad sam čuo. (*Ljubi ruku Ani Andrejevnoj*). Ano Andrejevna! (*Ljubi ruku Marji Antonovnoj*). Marjo Antonovna!

Rastakovski (*ulazi*). Čestitam, Antone Antonoviču! Neka podijeli Gospod vama i mladome paru dugi život, neka vam dade mnogobrojno potomstvo, unučad i praunučad! Ano Andrejevna! (*Ljubi ruku Ani Andrejevnoj*). Marjo Antonovna! (*Ljubi ruku Marji Antonovnoj*).

Četvrti prizor

Pređašnji, Korobkin sa ženom i Ljuljukov.

Korobkin. Čast mi je čestitati Antonu Antonoviču! Ano Andrejevna! (*Ljubi je u ruku*). Marjo Antonovna! (*Ljubi je u ruku*).

Žena Korobkina. Iz dna vam duše čestitam, Ano Andrejevna, u dobar čas.

Ljuljukov. Čast mi je čestitati vam, Ano Andrejevna! (*Ljubi je u ruku, zatim se okreće gledaocima i lukavo mljaska jezikom*). Marjo Antonovna! Čast mi je čestitati vam. (*Ljubi je u ruku, zatim se okreće prama gledaocima i drsko mljaska jezikom*).

Peti prizor

Mnogo gostiju u crnim frakovima, ljube ruku najprije Ani Andrejevnoj, govoreći: »Ano Andrejevna!«, a zatim Marji Antonovnoj, govoreći: »Marjo Antonovna!« Bobčinski i Dobčinski se proguraju.

Bobčinski. Čast mi čestitati vam!

Dobčinski. Antone Antonoviču, čast mi je čestitati vam.

Bobčinski. Na radosnom događaju!

Dobčinski. Ano Andrejevna!

Bobčinski. Ano Andrejevna! (*Oba se u isti mah prigrabljaju ruci i udaraju čelom o čelo.*)

Dobčinski. Marjo Antonovna! (*Ljubi je u ruku*). Čast mi je čestitati vam. Velika vas, velika sreća čeka, hodat ćete u zlaćanim haljinama i jesti ćete razne delikatesne juhe, a vrijeme ćete provoditi vrlo zabavno.

Bobčinski (*ga prekida*). Marjo Antonovna, čast mi je čestitati vam! Dao vam Gospod svakog bogatstva, dukata i sinčića tako maljušnog (*pokazuje rukom*), da ga možete metnuti na dlan ruke, da! A mališan da podjednako više: ua! ua! ua!

Šesti prizor

Neki gosti još prilaze i ljube ruke. Zatim Luka Lukič sa ženom.

Luka Lukič. Čast mi je...

Žena Luke Lukiča (*upada u riječ*). Čestitam vam, Ano Andrejevna! (*Ljube se*). Ja sam se tako obradovala! Rekli su mi: »Ana Andrejevna udaje kćerku« – »Ah, Bože moj!« pomislila sam u sebi i tako me je to obradovalo da sam rekla mužu: »Slušaj, Lukice, kakva je sreća zadesila Anu Andrejevnu! No,« mislim u sebi, »hvala Bogu!« i govorim njemu: »Ja sam tako ushićena da se ne mogu ustrpiti da osobno ne čestitam Ani Andrejevnoj... Ah, Bože moj! – mislim ja u sebi: »Ana Andrejevna je uvijek i želila da dobro uda svoju kćer i sad pogledajte taj slučaj: ispunilo se upravo onako kako je htjela« i ja sam se tako obradovala da nisam mogla govoriti. Plačem vam, plačem, i u radosnom se plaču gušim! Tek će meni Luka Lukič: »Zašto ti, Nastenjko, plačeš?« – »Lukice«, govorim ja, »ja i sama ne znam, suze mi same potokom teku.«

Načelnik. Najljepše vas molim da sjednete, gospodo! Ej, Miška, donesi amo što više stolica! (*Gosti sjedaju*).

Sedmi prizor

Pređašnji, policijski pristav i stražari.

Policijski pristav. Čast mi je čestitati vam, vaše visokoblago-rođe, i zaželiti vam sve najbolje na mnogo godina.

Načelnik. Hvala, hvala! Molim vas, gospodo, sjednite! (*Gosti sjedaju*).

Amos Fjodorovič. Ispričajte nam, Antone Antonoviču, kako je sve to započelo, kakvim se redom cijela stvar razvijala.

Načelnik. Stvar se razvila sasvim neobično: on je lično izvolio zaprositi ruku moje kćeri.

Ana Andrejevna. Na vrlo učtiv i fin način. Govorio je neobilno lijepo: »Ja, Ano Andrejevna, to činim jedino iz poštovanja spram vaših vrlina.« To vam je uopće prekrasan, fin i lijepih manira čovjek! »Meni je, vjerujte mi, Ano Andrejevna, stalo do života koliko i do lanjskoga snijega; ja to činim jedino zato jer cijenim rijetke vaše osebine.«

Marja Antonovna. Ah, mamice! Ta on je to meni govorio.

Ana Andrejevna. Prestani već jednom, kad ne razumiješ, ne upliči se u stvari, koje na tebe ne spadaju! »Takovim me laskavim riječima obasipao... i kad sam ja htjela reći mu: »Mi se nikako ne smijemo nadati u toliku sreću«, on je pao na koljena i najučtivije mi progovorio: »Ano Andrejevna! Ne unesrećujte me! Gledajte da odgovorite mojim osjećajima, a ako to ne učinite, ja ću obračunati sa svojim životom.«

Marja Antonovna. Istina, mamice, ali to je on o meni govorio.

Ana Andrejevna. Naravno... i o tebi je bila riječ, ja to ne poričem.

Načelnik. I tako nas je poplašio: govorio je da će se ubiti. »Ubit ću se, ubit ću se!«, bile su mu riječi.

Više gostiju. Šta vi ne kažete, molim vas!

Amos Fjodorovič. E, to vam je dogodovština!

Luka Lukič. Usud je sam tako htio.

Artemij Filipovič. Ne usud, dragi moj, usud je slijep: to vam je prema zaslugama. (*U stranu*). Takvoj svinji pada uvijek sreća u gubicu!

Amos Fjodorovič. Ajde, Antone Antonoviču, da vam prodam onoga psića, za kojega smo se pogađali.

Načelnik. Hvala, meni nije sada do paščadi!

Amos Fjodorovič. No, ako nećete, mi ćemo se pogoditi za drugoga psa.

Žena Korobkinova. Ah, kako se radujem vašoj sreći, Ano Andrejevna! Vi si to ne možete predstaviti.

Korobkin. A gdje je sada, oprostite što vas pitam, taj odlični gost? Ja sam čuo da je otputovao po poslu.

Načelnik. Da, on je otputovao na jedan dan po vrlo važnom poslu.

Ana Andrejevna. Svome stricu, da zamoli blagoslov.

Načelnik. Da zamoli blagoslov; a sutra će već... (*Kiše; gromoglasno: »Na zdravlje!« zaori sobom*). Lijepa vam hvala! Sutra će se već vratiti... (*Kiše; gromko »Na zdravlje!«, a ističu se glasovi:*)

Policijskog pristava. Na zdravlje, vaše visoko blago-rođe!

Bobčinskoga. Sto godina i vreću dukata.

Dobčinskoga. Živio vas Bog, na mnogaja!

Artemij Filipovič. Crko, da Bog da!

Žena Korobkinova. Đavo te odnio!

Načelnik. Najljepša hvala! Ja vam isto to želim.

Ana Andrejevna. Mi ćemo odsele živjeti u Petrogradu. Ovdje vam je, znate, neugodan zrak... suviše miriše po selu! Upravo je, znate, neugodno... Eto i muž... on će tamo dobiti generaliju.

Načelnik. Da vam iskreno kažem, meni se, đavo me odnio, zbilja hoće generalije.

Luka Lukič. I daj ti, Bože, da je dobiješ.

Rastakovski. Čovjek ne može, ali Bog može sve.

Amos Fjodorovič. Velikoj lađi i velika pučina!

Artemij Filipovič. Prema zaslugama i nagrada.

Amos Fjodorovič (*u stranu*). No to će biti nešto, ako zbilja postane general! Njemu vam generalija pristaje kao krmači sedlo! No, do toga će još mnogo vode proteći! Ima tu i vrednijih od tebe, pa još uvijek nisu postali generalima.

Artemij Filipovič (*u stranu*). Pazi ga, pasji sin, već se prti u generale. A tko zna neće li najzad i postati generalom. Ta on vam se, sam ga nečastivi odnio, već sada drži tako važno. Tad nas, Antone Antonoviču, valjda nećete zaboraviti?

Amos Fjodorovič. Ako se štogod dogodi, na primjer, nešto u službi, vi nam nećete uskratiti svoje moćno pokroviteljstvo?

Korobkin. Sljedeće ću godine odvesti sina u prijestolnicu u državnu službu, pa vas molim da mu budete na ruku, da se očinski pobrinite za nj.

Načelnik. Ja sam pripravan učiniti sve što mi bude moguće.

Ana Andrejevna. Ti, Antoša, uvijek nešto obećaješ. Prvo, ti nećeš imati vremena misliti na sve to. A konačno, kako i zašto da tovariš na sebe takva obećanja?

Načelnik. Zašto, dušice moja? Katkada će mi biti moguće!

Ana Andrejevna. Naravno, da će biti moguće, ali valjda nećeš svakoj bagri biti pokrovitelj.

Žena Korobkinova. Jeste li je čuli, kako nas časti.

Gošća. Da, ona je oduvijek takva bila; ja je poznam: metni je za stol, a ona noge svoje na stol.

Osmi prizor

Pređašnji i poštar, (sav zasopljen, sa raspečaćenim pismom u ruci).

Poštar. Čudnovata stvar, gospodo! Činovnik za koga smo držali da je revizor — nije bio revizor!

Svi. Šta? Nije bio revizor?

Poštar. Nikakav revizor — ja sam to saznao iz pisma!

Načelnik. Šta vi to govorite, iz kakvoga pisma?

Poštar. Pa iz vlastoručnog njegovog pisma. Donjeli mi pismo na poštu. Kad pogledam na adresu, vidim: »Poštanska ulica«. I ja vam sav protrnem. »No«, mislim u sebi, »taj je sigurno našao nered na pošti i sad izvješćuje o tome pretpostavljene«. I ja vam ga uzmem i raspečatim.

Načelnik. Kako ste smjeli?...

Poštar. Ja sâm ne znam kako: neka me viša sila na to nagnala. Već sam htio pozvati kura da ga štafetom otpravim, – no spopala me takva znatiželja kakve još nikada nisam osjetio. Ne mogu, ne mogu, osjećam da ne mogu! Sve me nešto vuče i vuče! Jednim uhom kao da slušam: ej, ne otvaraj, nastradat ćeš kao kokoš!«, a u drugo uho kao da mi đavo šapće: »Otvaraj, otvaraj, otvaraj!« Kad sam slomio pečat – po svim mi se žilama razlila neka, vatra, a kad sam ga otvorio – spopade me, velim vam, ledena groznica. I ruke su mi drhtale, a pred očima mi se zamaglilo.

Načelnik. A kako ste se usudili otvoriti pismo tako važne ličnosti?

Poštar. U tome i jest stvar da on nije ni važna ni ličnost!

Načelnik. Pa šta je on prema tome?

Poštar. Ni jedno, ni drugo; đavo ga znao, šta je!

Načelnik (*ogorčeno*). Kako to »ni jedno ni drugo«? Kako ga vi smijete nazvati »ni jednim ni drugim«, pa još, »đavo ga znao kakvim«? Ja ću vas zatvoriti...

Poštar. Tko? Zar vi?

Načelnik. Da, ja!

Poštar. Preslabi ste za to!

Načelnik. A znate li da on uzima moju kćer za ženu i da ću ja postati mogućnik i da ću vas otpuhnuti u Sibiriju!

Poštar. E, Antone Antonoviču! Zašto u Sibiriju – Sibirija je daleko! Dozvolite mi rađe da vam pročitam. Gospodo, dozvolite mi da pročitam pismo!

Svi. Čitajte, čitajte!

Poštar (*čita*). »Hitam da te obavijestim, Trjapičkine, dušo, kakva se čudesa sa mnom dešavaju. Na putu ti me je neki pješadijski kapetan tako temeljito ogulio, da me gostioničar malo da nije dao zatvoriti. Kad najednom, hvala mojoj petrogradskoj fizionomiji i odijelu, cijeli me grad počeo držati za general-gubernatora. Ja ti sada živim kod načelnika, uživam i vucarim se sa njegovom ženom i kćerkom; samo se ne mogu riješiti, s kojom da počnem – držim, da bi najprije trebalo s majkom, jer mi se čini da je ona pripravna odmah na sve usluge. Sjećaš li se kako smo jadno životarili, kako smo objedovali po prčvarnicama i kako me je jedared slastičar ščepao za šiju, kad sam mu pojeo nekoliko kolača na račun engleskog kralja? A sad ti se stvar okrenula! Svi mi uzajmljuju novaca, koliko god hoću. To je strašno originalan svijet: ti bi od smijeha umro! Ti, ja znam, pišeš članke: spremi ih u svoju literaturu. Tu ti je najprije: načelnik – glup kao sivonja...«

Načelnik. Nije moguće! U pismu toga nema.

Poštar (*pokazuje pismo*). Čitajte sami.

Načelnik (*Čita*). »Kao sivonja«. Nije moguće, to ste vi sami napisali!

Poštar. Kako bih ja mogao takova šta napisati?

Artemij Filipovič. Čitajte!

Luka Lukič. Čitajte!

Poštar (*nastavlja s čitanjem*). »Načelnik — glup kao sivonja...«

Načelnik. O, đavo vas odnio, zar morate ponavljati, kao da to već tamo ne stoji.

Poštar (*nastavlja s čitanjem*). Hm... hm... hm... »kao sivonja. Poštar je također dobričina...« (*Prekida čitanje*). Tu se je on i o meni nezgodno izrazio.

Načelnik. Ne, ne, čitajte.

Poštar. Pa čemu?...

Načelnik. Ne, ne, kad se već čita, do đavola, neka se sve pročita! Čitajte sve!

Artemij Filipovič. Dozvolite, da ja pročitam. (*Meće naočale i čita*). Poštar je cijeli cjelcat stražar u departementu Mihjejev, mora, podlac, da pije rakiju.«

Poštar (*publici*). No, to je nestašno derište koga bi trebalo išibati i ništa drugo.

Artemij Filipovič (*nastavlja s čitanjem*). Upravitelj bolni... i... i... (*zagrcava se*).

Korobkin. A što ste stali?

Artemij Filipovič. Nejasno je napisano... uostalom, vidi se da je lupež.

Korobkin. Dajte meni! Ja držim da sam bolji na očima. (*Uzima pismo*).

Artemij Filipovič (*ne daje pismo*). Ne, to mjesto možete ispustiti, a dalje je sasvim čitko.

Korobkin. Dozvolite, ja već znam.

Artemij Filipovič. Ako je do čitanja, ja mogu i sam pročitati, — ali dalje je vrlo čitko.

Poštar. Ne, ne, čitajte sve! Do sada se sve pročitalo.

Svi. Dajte, Artemije Filipoviču, dajte pismo! (*Korobkinu*). Čitajte!

Artemij Filipovič. Ovaj čas. (*Predaje pismo*). Evo, izvolite... (*prstom prekriva nekoliko redaka*) čitajte odavle. (*Svi mu se približuju*).

Poštar. Čitajte, čitajte! Sve čitajte, ne budite ludi!

Korobkin (*čita*). »Upravitelj bolnice Zemljanika: prava pravcata svinja u kaputu.«

Artemij Filipovič (*publici*). To da je duhovito! Svinja u kaputu! Tko je ikad vidio svinju u kaputu?

Korobkin (*nastavlja s čitanjem*). »Školski pak nadzornik strašno zaudara po luku.«

Luka Lukič (*publici*). A ja, bogami, nisam luka nikad ni imao u ustima!

Amos Fjodorovič (*u stranu*). Hvala ti, Bože, što o meni nema ništa.

Korobkin (*čita*). »Sudac...«

Amos Fjodorovič. Eto ti na!... (*Glasno*). Gospodo, ja držim da je pismo predugačko. Pa ionako nema ni đavla u njemu, tko bi svu tu bljutavštinu čitao.

Luka Lukič. Ne!

Poštar. Ne, ne, čitajte!

Artemij Filipovič. Ne, ta čitajte već jednom!

Korobkin (*nastavlja*). A sudac Ljapkin-Tjapkin je u najvećem stepenu moveton¹⁸...« (*Zastaje*). To mora da je francuska riječ.

¹⁸ mauvais ton — misli čovjeka bez odgoja.

Amos Fjodorovič. Đavo bi znao što ona znači! Još je sreća, ako je samo varalica, ako nije još nešto gore.

Korobkin (*nastavlja s čitanjem*). A uostalom, to ti je narod gostoljubiv i dobrodušan. Zbogom, Trjapičkine, dušo. Ja se hoću ugledati u te i baciti se na literaturu. Dosadno je, braće, ovako živjeti, da bar imaš malo duševne hrane. Uviđam da ću se morati primiti nečega što je vrlo visoko. Piši mi u Saratovsku guberniju, u selo Podkatilovku. (*Okreće pismo i čita adresu*). Njegovom blagorođu, milostivom gospodinu Ivanu Vasiljeviču Trjapičkinu, Petrograd, Poštanska ulica, kuća broj devedeset i sedam, dvorište, treći kat, desno.«

Jedna gospođa. Kakav neočekivani reprimand!¹⁹

Načelnik. Eto kad se već nekoga ubija, onda to treba ovako! Ubio me, ubio, do kraja me ubio! Ja ništa ne vidim: mjesto lica vidim pred sobom same svinjske njuške, i ništa više... Natrag, natrag s njime! (*Maše rukom*).

Poštar. Kuda natrag! Ja sam izričito naredio nadzorniku da mu se dade najbrža trojka; a đavo me je sklonio da mu dadnem uputnicu i za dalje.

Žena Korobkinova. E, to je konfuzija, kojoj nema para.

Amos Fjodorovič. Ali, gospodo, on je od mene pozajmio tri stotine rubalja, đavo ga odnio.

Artemij Filipovič. Od mene također tri stotine.

Poštar (*uzdiše*). Oh! I ja sam mu dao tri stotine rubalja.

Bobčinski. I mi smo mu s Petrom Ivanovičem dali šezdeset i pet rubalja u papiru, da.

Amos Fjodorovič (*u čudu raskriljuje ruke*). Pa kako to, gospodo? Kako smo mogli biti tako slijepi?

Načelnik (*bije se u čelo*). Kako sam ja — ne, ne, kako sam mogao, ja, stara budala, izgubiti pamet!... Trideset godina služim, pa me nijedan trgovac, nijedan dobavljač, nije preveo žedna preko vode; varalice sam nad varalicama premudrio, tolike sam protuhe i lopove, koji su bili kadri da cio svijet opljačkaju, dobio na udicu; tri sam gubernatora prevario!... Kakve gubernatore! (*Mahne rukom*). Da o gubernatorirna ni ne govorim...

Ana Andrejevna. Ali to ne može biti, Antoša: ta on se zaručio s Mašenjkom!...

Načelnik (*sav bijesan*). Zaručio se! Brus ti se on zaručio! Eto sad mi dolazi i sa zarukama!... (*Sav u čudu*). Gledaj, gledaj, cijeli svijete, gledajte kršteni ljudi, gledajte svi, kako je načelnik nasamaren! Pravo mu je, pravo, starome pokvarenjaku! (*Sam se sebi prijeti šakom*). Ej, ti nosonja! Probisvjeta, propalicu si primio za važnu ličnost. A on ti sad negdje na putu veselo podcikuje! Po svem svijetu će raznesti tu tvoju bruku! I ne samo da će te ismijavati — nego će se naći i kakvo piskaralo i packalo, pa će s tobom u komediju. Evo, što me boli! Neće poštediti ni čina ni zvanja, a svi će se ceriti i pljeskati. Komu se smijete? Sami se sebi smijete!... Eh, vi!... (*Od ljutine udara nogama o pod*). Ja bi sva ta piskarala! Uh, perogrisc i liberalci prokleti! Đavolsko vi sjeme! Sve bi vas trebalo svezati, smrviti u prah i pepeo i strpati vas đavlu u torbu!... (*Prijeti šakom i udara čizmom o pod*).

¹⁹ franc. riječ, a znači ovdje preokret.

Mala pauza.

Nikako ne mogu doći k sebi. Pravo veli poslovice: Kad Bog hoće nekoga kazniti, najprije mu oduzme pamet. Pa što je u tome vjetrogonji bilo slična revizoru? Upravo ništa! Ta nije na njem bilo revizorskog ni koliko je crnog ispod nokta – a tek se najednom svi zabuniše: revizor, revizor! No, tko je prvi bubnuo za nj da je revizor? Odgovarajte!

Artemij Filipovič (*raširi ruke*). Da me ubijete, ne bih vam znao reći kako se to zbililo. Kao da nam se pred očima zamaglilo, kao da nas je sam đavo smutio.

Amos Fjodorovič. Tko je bubnuo – eto tko je bubnuo: ovi pametnjakovići! (*Pokazuje na Bobčinskoga i Dobčinskoga*).

Bobčinski. E, bogami, ja nisam! Meni nije ni na um palo...

Dobčinski. Ja nisam ništa, upravo ništa...

Artemij Filipovič. Naravno da ste to vi!

Luka Lukič. O tome nema sumnje. Dotrčali ste kao luđaci iz gostionice. »Došao je došao, i ne plaća ništa...« Baš ste pronašli ptičicu!

Načelnik. Naravno da ste to vi, spletkari gradski, lažitorbe proklete!

Artemij Filipovič. Odnio vas đavo s vašim revizorom i drugim pripovijestima.

Načelnik. Samo se smucate po gradu, bunite svijet, klepetuše proklete, zamučujete svuda, svrake vi kusorepe!

Amos Fjodorovič. Mutikaše proklete!

Luka Lukič. Tikvani božji!

Artemij Filipovič. Gljive vi smrdljive! (*Svi ih opkoljuju*).

Bobčinski. Duše mi, nisam ja, to je Petar Ivanovič.

Dobčinski. E, nije tako, Petre Ivanoviču, ta vi ste prvi...

Bobčinski. Ja ne; vi ste to prvi.

Posljednji prizor

Pređašnji i stražar.

Stražar. Doputovavši po najvišoj naredbi iz Petrograda, činovnik naređuje da odmah dođete k njemu. Odsjeo je u gostionici.

(Te riječi poražuju kao grom sve prisutne. Iz usta se ženskih jednostavno izvija krik zaprepašćenja; cijela se grupa poslije kratkog komešanja okamenjuje.)

Nijemi prizor

Načelnik se u sredini raširenih ruku i zabačene glave ukočio kao kameni stup. S desne su mu strane žena i kći, koje cijelim svojim tijelom ustremljuju na nj; za njima poštari, pretvoreni u znak pitanja, okrenuti prema publici; za njim Luka Lukič, najmanje zbunjen; a za njim na samom kraju pozornice, tri dame, gošće, naslonjene jedna na drugu s vrlo satiričkim izrazom lica, što se očito odnosi na obitelj načelnikovu. S lijeve strane načelnika Zemljanika, nakrivivši malo glavu na stranu, kao da nešto prisluškuje; za njim sudac, raširio ruke i malo da nije sjeo na zemlju, a usnice je namjestio, kao da je htio zažvižditi ili kazati: »Eto ti, bakice, osvanuo Đurđev danak!« Za njim Korobkin, okrenut prema publici, kroz poluzatvorene oči se zlobno smijulji načelniku; a za njim, na samom kraju pozornice, Dobčinski i Bobčinski ispružili ruke, razvalili usta i izbuljili oči jedan na drugoga. Ostali gosti kao da su se okamenili. Gotovo podrug minute se cijela ta okamenjena grupa ne miče. Zastor pada.

Rječnik

aglicki – engleski

arestant (tal.) – uhićenik, pritvorenik

aršin (tur.) – lakat, stara ruska mjera za duljinu, oko 70 cm; 1500 aršina daje jednu vrstu, rusku milju; *aršinci* – posredni naziv za trgovce (koji mjere aršine)

artija – papir

asesor (lat.) – činovnička titula, prisjednik, savjetnik

comprenez vous (franc.) – razumijete li

generalija – generalska čast, generalski čin

gubernija (rus.-lat.) – najviša upravna jedinica u carskoj Rusiji; *gubernator* – upravitelj, namjesnik gubernije

Holmogori – povijesni gradić na krajnjem sjeveru Rusije, u Arhangelskoj oblasti

izvoščik (rus.) – kočijaš

kavalerista (franc.) – vojnik koji služi u konjici

koleški asesor – u carskoj Rusiji niži činovnički rang

kopejka (rus.) – ruski sitni novac, stoti dio rublja

Kostroma – grad i regionalno središte u istočnom dijelu europskog dijela Rusije, na rijeci Volgi

livreja – uniforma za slugu, vratare i sl. osobitog kroja

madeira – vrsta vina

mundura (franc.) – odora, uniforma

Penza – grad i regionalno središte oko 600 km jugoistočno od Moskve

podrug – jedan i pol

pokrovac – poklopac

prevejanac – lukavac

pridvoorni savjetnik – niža činovnička titula u carskoj Rusiji

pristav – nadzornik, savjetnik, pomoćni činovnik; *policijski pristav* – šef policije

pud – ruska mjera za težinu, oko 16 kg

registrator – niži činovnički rang

samovar (rus.) – prenosiva naprava za kuhanje čaja

Saratov – veliki grad na jugoistoku europskog dijela Rusije, na rijeci Volgi

vist – whist, engleska kartaška igra popularna u 18. i 19. stoljeću

volterijanac – sljedbenik franc. filozofa Voltairea (1694-1778), slobodoumna osoba

zasopljen – zadihan